

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ.

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОСТАВНИЦИКА У СРБИЈИ.

Лист излази 1. и 16. сваког месеца.

ИЗДАВАЊЕ ПОЛИТИЧКИХ КРИВАЦА.

Док између појединих држава нису постојали нарочити уговори, сматрало се издавање злочинаца као мера, која је зависла од воље оне државе, на чијем је земљишту тражио неки злочинац прибежишта. Постепено тек дођоше и владе и претставници науке до убеђења, да је извршење кривичне правде општи интерес човечанства и да је свака цивилизована држава дужна да у томе погледу иде другој на руку. Из тих је разлога у новије доба постало правило, да лица, која су извршила прост злочин, треба издати и онда, кад нема нарочита уговора, ако издавање захтева влада оне државе, на чијој је територији злочин извршен.

Ну ово правило нису применили и на политичке бегунце. Неке земље као Инглеска, Белгија и Швајцарска, давале су у новије доба оваквим бегунцима нарочито уточиште, а скоро сви претставници науке бранили су ово право уточишта са гледишта човечности.

Касније се тек појави питање, да ли ово право уточишта треба дати и онима, који су из политичких побуда извршили и прост какав злочин н. пр. убијство. Наполеон III. преговарао је 1856 и 1868 са Швајцарском владом у томе смеру, да она призна као правило, да се убијце владалаца морају свагда издавати. Али Швајцарска није хтела пристати на ове жеље цареве. У Белгији напротив донет је 22. (10) Марта 1856. закон, којим се за такве случајеве искључује право уточишта. Дотично законско наређење гласи: „Као политички злочин неће се сматрати напад на лице страног државног поглавара или на чланове његове породице, ако овакав напад сачињава дело уморства, убијства или тровања.“

У новије доба постојници нихилиста и анархиста добили су значај опште опасних дела, те се са политичког и научног гледишта дошло до убеђења, да од њих прети опасност савременој цивилизацији, као и политичком и социјалном поретку свију држава. Овакво схватање дало је енглеској влади повода, те је 1877. образовала комисију, да реши питање, да ли ће се политички кривци и онда издавати, ако су поред политичког учинили и прост какав злочин. Комисија, састављена из најугледнијих државника и правника, једнодушно је усвојила начело белгијског закона од 22. (10) Марта 1856. У побудама одлуке вели се: „Грађански рат и метеж извршују се јавно; њих можемо догађајима оправдати и извинити, — или не. Али убијство и сваки други узбуњујући злочин (revolting crime) не губе ништа од свога гадног значаја и ако стоје у вези са каквим политичким смером.“

Овим важним питањем занимао се и институт за међународно право 1879 и 1880 на састанцима у Бриселу и Оксфорду. Моралне и правне назоре, у врло основаним и опширним побудама, разложили су по овоме питању признати француски, немачки, руски енглески и швајцарски правни научењаци. Нарочито је Блунчли са врло јаким логичким разлозима пледирао са моралног и правног гледишта за издавање таквих криваца. Институт је у своме нацрту о издавању политичких криваца (§ §. 12—18) донео скоро једнодушно, ове одлуке:

„Издавању нема места за дела политичка.

„Умољена држава суверено решава по околностима, да ли дело, за које је издавање тражено, има или нема политички карактер.

„При овоме решењу треба да се руководи овим двама идејама:

„а) Дела која имају све знаке простих кажњивих преступа (убијства, паљевине, крађе и т. д.), не треба да буду изузета од издавања само из узрока на политичке смерове њихових покретача.

„б) За ове у дела, извршених у току какве политичке побуне, уставка или грађанског рата, треба бити на чисто са питањем, да ли се могу или не могу оправдати ратним обичајима.

„У сваком случају, издавање не треба одбити за дела, која уједно имају знаке политичког и простог злочина, ако

држава, што тражи издавање, да обећање да тражени веће бити дат на суђење ванредним или преким судовима.“

Међународни институт заступа дакле гледиште, да лица која су извршила прост злочин, и ако су при томе била руковођена политичким мотивима, треба издати у свима случајима кад држава, која тражи издавање, прими на себе обвезу, да неће издатага предати нередовним судовима.

Обвеза на издавање простире се даље и на лица, која су при побунама и политичким устанцима извршила дела, која ратни обичаји не одобравају. Таква лица не уживају дакле право уточиштва. Овај предлог учинио је Блунчи са једним енглеским и једним руским чланом института у побуни, да је у интересу човечанства, да и по међународном праву не оставу некажњива дела, којима се вређају и прекорачују ратни обичаји.

Нахилистички и анархистички атентати у новије доба побудили су, као што је познато, владе разних држава, да употребе сва средства против тежње, која прети опстанку постојећег државног и друштвеног поретка. Морамо узети за оправдано схватање, да су атентати, произведени разаравајућим материјама, упропашћујући безобзирно живот толиких невиних људи, напади на општу образованост и на цело човечанство. Овакве преступнике треба сматрати као непријатеље целог човечанства и казнити их строжије него пирате. Дати њима право уточишта значило би за дотичну државу да прима морално саучешће у тим делима. Оцењујући ове околности учинио је један члан међународнога института предлог, да би згодно било, да држава, у којој је тражено уточиште, не буде обвезана на издавање, него да има права да сама казни оне политичке кривце, који су се по вини учинили и простог злочива. Али установљење казненог права против лица, која нису држављани дотичне државе и која нису извршила дело на њеном земљишту, стајало би у начелној супротности са основима, који сада постоје у међународном праву. Док се такво казнено право од појединих држава не усвоји и не примени, остаје издавање обвезно. Према томо горњи предлог, поднет од једног члана института, остао ја за сада бар без практичке важности.

Давас ово питање стоји у оном стању у коме је решено од енглеске комисије 1877. и од института за међународно право 1880. Свакојако су тим одлукама постигнути ре-

зултати, који ће због тога што су највиђенији ауторитети међународнога права суделовали у решавању, бити меродавни и за поступак појединих влада и држава, док се не дође у овоме погледу до позитивних интернационалних наређења.

Милан Ст. Марковић.

КРИТИЧКЕ НАПОМЕНЕ УЗ ОПРЕДЕЉАЈЕ НАШЕГА ГРАЂАНСКОГА ЗАКОНИКА „О СТВАРИМА.“

1. ЗВЕРНЕ СТВАРИ У ТВОРИНИ И У НАШЕМ ГРАЂ. ЗАКОНИКУ.

ПИШЕ

Г. Гершић.

(Наставак)

Разуме се да је такво схватање тих писаца морало наћи на отпор и осуду од стране других новијих правника, који су га сасвим основањем разложима побилли¹⁾. Зар то није очевидна бесмислица и логичка немогућност, да ја будем власник неке целине, у којој су већим делом или можда све саме туђе ствари? Каква је то апстрактна својина на „целини“ која се разликује од својине на појединим стварима, из којих је та целина састављена? Такве својине нема²⁾. Таква би својина на *целини* очевидно морала обухватати све поједине комаде, из којих је она састављена, дакле и такве који су се само фактички нашли у тој целини и по томе онда, кад би се у моме стању наша нека туђа овца, онда би и њу та својина на *целини* обухватила и тако би се онда могло догодити да неке ствари као „делови целине“ буду у мојој својини, а као „поједине ствари“ буду својина некога другог. На истој ствари да постоје у исто време некакве две својине — зар то није бесмислица? Већ та је једна консеквенција довољна, да покаже сву погрешност тога схватања.

Но свакојако нас мора интересовати, да сазнамо како су и којим путем поменути уважени писци дошли до таквога чуднога мишљења и схватања. Откуда дођоше до тога

1) В. нарочито: Wächter, Pandekten I § 59. — Exner, Tradition, стр. 216 - 243. — Unger, Syst. d. österr. allg. Privatr. I §. 57. — Zrodowski, Das röm. Privatrecht II. § 45.

2) На ипак *Бранич* каже: „und bilden in ihr den Gegenstand eines von dem Eigenthum an den eingelenen Stücken verschiedenen Eigenthums“ Pandekten, §. 168.

појма о „јуристичким“ стварима? Није тешко погодити, да морамо извор свему томе тражити смет у општој ризници правнога знања и правних појмова, а то је у *римскоме праву*. У томе праву постоји она позната *vindicatio gregis* и она је повод и извор целој тој забави са „јуристичким“ стварима. Шта је то *vindicatio gregis*? Кад ја имам у својини стадо (*grex*) па то моје стадо дође у туђе руке, онда ја подижем тужбу ради својине (која се звала *vindicatio*) против тога страног држаоца и по римскоме праву ја писам морао сваку поједину овцу тражити засебном тужбом, дакле писам морао сваку засебно *виндицирати*, него ја сам имао право да *једном* тужбом одједанпут тражим стадо као целину, као *ципс corporis* (једно тело) и то је онда била та позната *vindicatio gregis*. На тој се римској виндикацији стада оснива цела данашња теорија о „јуристичким“ стварима. Кад је римско право допуштало да се стадо као целина једном тужбом виндицира, онда излази, да по римскоме праву постоји нека својина на стаду *као таквоме*, као целини, у супротности и разлици према својини на појединим комадима. И тако је онда стадо *universitas* у правом строгом смислу, збирна ствар и правна целина. Ето тако су изводили помисли писци и створили тај појам збирне ствари као јуристичке целине.

Међутим у новије је доба та римска виндикација стада опширно претресена, места која се на њу односе у изворима римскога права потанко су и свестрано испитапа и протумачена¹⁾ и из целога тога претреса и сјбјашњења излази несумњиво, да су поменути писци ту римско-правну виндикацију стада *погрешно и криво* разумели, па по томе и погрешне закључке из ње извели. Немам места да овде то сад опширно и потанко доказујем, него се морам ограничити само на ову кратку напомену: да је та виндикација стада била само једна из практичних разлога²⁾ уведена процесуална особина, која је само за стадо постојала, а која међу тим није стаду никако давала карактер неке „јуристичке“ ствари и целине нити је на њему као таквом узимала и признавала неку од својине па појединим саставцима *независну* и *различну* својину. А да је то тако то се види и пр. већ и по

1) Међу осталима то су нарочито учинили *Експер* и *Зродловски* у већ наведеним књигама.

2) *Ihering*, *Geist d. röm. Rechts* III. §. 51. прим 22. каже да су ту Римљани руководили пољопривредни, економни разлози.

томе, што је тај, који је таквом укупном тужбом тражио стадо, ипак морао бити власник далеко већега броја оваца, из којих се стадо састојало¹⁾, затим је и као продор са тужбом могао добити само оне овце, које су доиста његова својина, а оне напротив, о којима је тужени мгао доказати да њему или неком трећем лицу припадају, нису се враћале него их је тужени задржавао и т. д.²⁾ По овоме, што сам летилично навео, већ се довољно види, да је ту увек било једино питање о својини на свакој појединој ствари, а не о некој апстрактној својини на целини као таквој, која би била различна и независна од својине на појединим стварима. Најзад да су Римљани са том својом vindicatio gregis одиста мислили да признају и стварају некакве јуристичке ствари, онда се они очевидно не би ограничили само на стадо, него би то признали и за све остале збирне ствари дакле и за стовариште робе (taberna), библиотеку и т. д. Јер и то су неке колективне целине као и стадо, и оне се једним именом означајују као и стадо — дакле за што би се појам те universitas ограничио само на стадо? Па ипак су Римљани ту укупну в'ндикацију ограничили само на стадо.³⁾ Свакојако дакле они при томе нису ни мислили на стварање неке нарочите категорије збирних или јуристичких ствари.

Из свега излази, да таквих збирних ствари у правно не смислу и са правним значењем никакo и нема ни по римском праву ни по данашњем правилном схватању правне теорије. Па шта онда значе дотични параграфи у аустријскоме и нашем грађ. законнику? Наш је законодавац дотични §. 191, као што сам ваћ напоменуо преписао и превео из аустријскога законика межда и немајући јаснога појма о значењу

¹⁾ То је била нужна основна претпоставка за саму могућност подизања такве укупне тужбе.

²⁾ Унив. System I стр. 484.) погрешно каже да је тужени задржавао само оне овце које су његове; не само његове него и оне, које припадају неком трећем лицу а не тужиоцу, јер се у изворима сасвим јасно каже: in restitutionem non veniunt aliena capita (l. 2 Dig. de R. V.).

³⁾ То је данас већ признато, ма да Улер (у нав. делу I, стр. 484. прим. 47.) противно тврди. Ту је тај одлични правник случајно погрешно казао. — И сам већ поменути правник Гиртанер признаје за римско право, да је појам те „јуристичке“ ствари ограничен само на стадо; али за данашње право он тај појам јуристичке ствари распростаре и на друге колективне ствари, чија поједини саставци служе једној цели и где се ти поједини саставци могу мењати, јер ни један од њих није неопходан за остваривање целине. И према томе је онда др. Деренчин управо погрешно навео Гиртанерово мишљење казавши: „Након онтроумних разлагања долази Гиртанер до тога, да се само грех може сматрати као universitas (!)“ Ту је г. Деренчин учинио неправду Гиртанеру, јер му је намстнуо мишљење, које није његово, него другога писца, а то је Барона, В. о томе међу осталима и Ехнер, Tradition. стр. 242. прим. 222.

и замашају тога законскога опредељаја. Аустријски је законодавац стојао на гледишту теорије, која је тада владала, а која нешто измењена има и данас своје већ наведене заступнике бар у томе, да има таквих колективних ствари које чине неки засебни вештачки правни објекат. Та збирна ствар као таква може дакле по томе схватању као нека замишљена јуристичка целина да буде предмет својине и осталих имовних права (као: заложнога права, службености ит. д.) Очеvidно је то хтео да каже и аустријски законик у своме §-у 302. и наш грађ. законик у преводу тога §-а.

Истина да Екснер а по њему и др. Дренчин то за аустријски законик поричу, али по моме мишљењу они немају право, кад то тако апсолутно тврде, него напротив има право Унгер, кад каже, да аустријски законик одиста стоји на гледишту оне теорије, која збирне ствари сматра као јуристичку целину, као идеални правни објекат, који је као такав предмет правних одношаја. Јер шта би иначе значило оно, што каже закон да тај збир ствари чини „једну само ствар“ и да се сматра као „једна целина“? Екснер истина каже, да је тиме хтело да се постави само једно правило *интерпретације* (тумачења приватне воље у појединоме случају), али мени се чини да већ сам састав дотичних параграфа не одговара једноме простом правилу интерпретације. Законодавац не каже да се такав збир ствари *може* у извесном случају сматрати и *правно* као целина, кад то приватној вољи одговара (тако би морало гласити „правило интерпретације“) него он каже *отсечно* да збирна ствар *увек* чини само једну ствар и да се сматра као „једно цело“ и тиме је очевидно изречено једно опште законско правило, које се не обзире ни на какву приватну вољу нити хоће њу да тумачи. Осим тога и сам Екснер признаје како је дотични §. аустр. законика и као правило интерпретације *сувишан*, јер је, тако у *опште* изречен, *неупотребљив* (in dieser Allgemeinheit unbrauchbar), а то шта значи? Значи, да правило интерпретације, ако ће да буде *уиотребљиво*, треба да буде изречено овако, како значењу и цели таквога правила одговара, а не да се изрече у таквој *општој* отсечној форми, као неки општи законски пропис који изриче безусловно законско правило. Па зар се може претпоставити да то редактори аустр. грађ. законика нису знали? Извесно се то не може претпоставити, да они нису ни то знали како се једно обично и просто „правило интерпретације“ законски *стилизује*.

Па кад они при свем томе §. 302. нису стилизовали као такво правило, онда је јасно да они то нису ни хтели нити имали на уму, него су они хтели да изрекну једну општу законску норму. Најзад још ћу и то да напоменем. да Експер сам себи противречи, кад у тексту каже како је поменути параграфом изречено само једно правило интерпретације, а одмах доле у примедби уз тај текст (стр. 245. прим. 227.) вели како је по његовом мишљењу дотични §. 302. унесен у законик само ради теоријске потребе да се у одељку „о стварима и њиховој правој деоби“ спомене и она тада уобичајена школска подела у засебне и збирне ствари. Ако су одиста редактори аустр. грађ. законика тим законским опредељењем хтели да задовоље једну теоријску потребу и да спомену тада уобичајену школску (дакле теоријску) деобу ствари у засебне и збирне, онда су они очевидно хтели да даду израза тадашњем теоријском мишљењу о збирним стварима, дакле да их претставе као јуристичке целине. Па кад то Експер признаје у наведеној примедби, онда зашто у тексту друкчије каже и говори о простоме правилу интерпретације? То се зове упасти у противречност са самим собом. Па и др. Деренчин каже (као што сам већ наводио) да §. 302. „није ну репродукција теорије, која је господовала у време кодификације грађанскога закона.“ А та теорија већ знамо каква је била, па онда како може уз такво несумњиво признање г. Деренчин ипак казати да законодавац никако није намеравао „појам укупности... пренијети на поље права то јест подјелити му својство јуристичкога јединства“? Он је то доиста намеравао и учинио у-§. у 302. као што и сам поменути коментатор признаје.¹⁾

Из свега овога, што сам тек овако у кратко напоменуо, мислим да несумњиво излази, да је аустријски законодавац са својим §-ом 302. одиста имао намеру да створи те збирне или јуристичке ствари као идеалне правне објекте. У томе се, као што сам већ казао, потпуно слажем са Унгером. А сад је друго питање, да ли је тај законодавац свој обележени појам збирних ствари консеквентно и потпуно извео и провео кроз цео законик. Да су Експер и Деренчин то казали, да законодавац поста-

¹⁾ За намеру законодавца свесним је довољан опредељак §-а 302. и по томе кад се о томе §-у призна, да је он „репродукција теорије“ ит.д. онда се не може, а да се не упадне у нелогичност, казати како нема иначе „ни једног јединог прописа, који би нас овластито узети, да је законодавац намеравао појам укупности... пренијети на поље права и т. д.“, јер намера је у самоме §-у 302. већ довољно изречена, а што та намера није после у законнику даље изведена, то је празнина у закону.

Увљени појам *није извесно* и развио у свима консеквенцијама, онда би се ја шњима потпуно сложио, али наметати му *намеру*, коју је он по иначе основаном мишљењу тих писаца *требао* да има, али је у самој ствари *није имао*, то већ не значи више тумачење, него *поправка* закона, а на то ниједан тумач није овлашћен. Мимогред ћу овде напоменути, како мзслим, да се влада нико неће зачудити, што се ја ооволико задржавам око тумачења *аустријскога* законика и што сам се унео да докажем, како га Екснер и Деренчин вису добро протумачили; лако је разумети, да ја то не бих чпнио, кад дотични опредељај аустр. законика не би био оригинал и извор, из кога је поцрпен и опредељај нашега законика и по томе кад добро будемо разумели оригинал онда ћемо одмах разумети и копију.

Сад дакле остаје још питање: да ли збиља стоји и оно тврђење каментатора Деренчина, да (осим §. 302.) нема „ни једнога јединога прописа“ који би посведочио намеру законодавца да збирним стварима даде својство јуристичке целине? Ту се ја опет по својој скромној нахођењу придружујем ооој, што је наш заједнички учитељ Унгер о томе казао, а не слажем се са мишљењем већ наведена два писца. Кад је већ аустријски (а по њему и наш) законодавац збирне ствари начинио правном целином, на којој *као на таквој* може бити својине, заложнога права ит.д., овда је разуме се морало доћи на ред питање, како се може *предајом прибавити* својина на таквој збирној ствари, кад она као *идеални* правни објекат не може бити предмет обичне телесне предаје. Ту се дакле помогаше оном т. н. *символском предајом* (traditio symbolica), а то је предаја знаком (символом). О њој говори аустријски грађ. законик у §-у 427. а *наш* грађ. законик у §-у 288.

(СВРШИЋЕ СЕ)*

*) Ради нагомиланог материјала а у интересу његове разноврсности ми морасмо свршетак овога чланка оставити за идући број.

К Р А Ђ А

УЛОМАК ИЗ ЕНГЛЕСКОГ КАЗНЕНОГ ПРАВА.

НАПИСАО

Ј. Ђ. Авакумовић

(НАСТАВАК.)

II. ПОЈАМ КРАЂЕ.

По природној подели предмета, о коме мислимо да говоримо у овој расправи, требало би овај њен одељак да почнемо са говором о „појму крађе“ или другачије речено: шта енглеско казнено право разуме под тим изразом „крађа.“ Но пре него што би прешли на говор о томе, неће бити излишно, да бар у кратко поменемо, колико има, опет по енглеском казненом праву, облика, којима се у опште може противзаконо повредити туђа својина. Енглеско казнено право зна за три таква облика. Први је: *крађа*; други: *злонамерна повреда или оштета туђих ствари*; и најпосле трећи је: *прављење лажних исправа*. Сва та три облика, ма да сваки од њих има своје специјалне особине, опет су само делови једног истог рода. Сваки је: *противзакони напад на туђу својину*; само што сваки то извршује разним путевима и сретствима. Ми, наравно, да не мислимо овде опширније говорити о свима тим облицима, јер би тиме прешли засебну сферу расправе о крађи. Али при свем том веза и сродство тих облика створили су нам дужност, да ни преко њих не пређемо са ћутањем. То је, у осталом, захтевала и сама потпуност у обради предмета, јер кад смо се већ решили да говоримо о једном делу целине — овде о крађи. — онда сама природа ствари изазива, да бар напоменемо и остале саставне делове те исте целине — противзаконног напада туђе својине. Тек тако радећи, може да се избегне нејасност, — и у једно осигура добро разумевање предмета, који смо нарочито изабрали за ову нашу расправу. Но управ и баш због саме те јасноће, не само да није нужно, већ и не смемо упуштати се у говор о *појединостима* последња два облика, већ се, на против, морамо ограничити да то учинимо само код првог облика као засебног предмета ове

врасправе. После ове напомене на реду је да се вратим на први предмет ове расправе, на говор о крађи. А приступајући томе, прво је да кажемо, како је енглеско казнено право одређивало појам крађе.

Крађа је, вели енглеско казнено право, акт, којим неко узима и себи противзаконо присваја туђу кретну ствар.¹⁾

То је начело енглеског казног права, у коме је указан појам крађе. Ми ћемо доцније растворити то начело на његове поједине саставне делове, јер ћемо само тако моћи то начело да прикажемо нашим читаоцима савршено, потпуно и јасно. А пре него што би то учинили, проговоримо овде још неколико речи у опште о томе, како енглеско казнено право дели крађе. Око то врши са два гледишта. Прво по *начину*, на који би била учињена крађа; а друго по *величини* покрађе. По *начину извршења*, енглеско казнено право дели крађе на: просте и тешке, или као што оно зове ове друге, „смешане“ крађе. Проста је крађа она, која би била учињена начином, у коме нити би било каког насилног акта на спрам личности покраденог господара или притежаоца; нити спет какве повреде или квара на његовој имовини, одакле би био узет предмет покрађе. А тешком крађом на против Енглези зову ону крађу, која би била учињена било једним, било другим од ова два облика: насилњем на спрам личности или повредом имања, на прилику обијањем куће и томе подобно.

Сем ове деобе крађа по начину извршења, енглеско казнено право дели их још на: велике и мале, по вредности покрађе. Великом крађом Енглези зову ону, у којој би вредност покрађе била бар дванаест шилинга (један шилинг вреди: динар и 24 паре динарске); а свака друга крађа са вредношћу испод те цене јесте мала.

Но као што се може спазити, обе те деобе крађа на: просту и тешку; и на: велику и малу, ма да су једна другој супротне по самом *основу* те деобе (код прве је *начин*, а

¹⁾ Blackstone, Commentaires sur les loix anglaises, књига 6. стр. 166.

Stephen, Handbuch des englischen Strafrechts und Strafverfahrens, превод од Mühry, књига I стр. 262.



код друге величина крађе основ деобе.) — опет имају у себи нечега *заједничког* или *општег*. Ту разумемо њихов утицај на само дело. Сви ти облици крађа утичу само на *величину казнене одговорности*; али не и на само *постојање* крађе. Ако постоје остали услови, крађе има у сваком случају, па била она: проста или тешка; велика или мала; то је савршено све једно за сам појам крађе. А само кад је у питању: *колика* ће да буде казнена одговорност, судска или само иступна, као и *колика* ће казна кривцу да се одреди, онда има свога удела у томе и она деоба крађа на просте или тешке; и на велике или мале. Но ово долази више у поље судске практике, него саме *теорије* казног права, која је предмет ове наше расправе. За то ми не сматрамо за потребно да што више о томе говоримо. Већ ћемо, у место тога, да останемо на чисто теоријском земљишту, па да још коју реч проговоримо о самом оном начелу енглеског казног права о појму крађе. А ово се може учинити у два правца. Прво тиме, ако поменемо природу крађе у опште, и друго тиме, ако потражимо време, у коме енглеско казно право сматра да је међу људма постао појам крађе. Природа или карактеристика крађе састоји се, као што смо споменули и напред, у томе: да је то акт, којим неко туђу кретну ствар од другога противзаконо узима и себи је присваја. То је, говорећи у опште, карактеристика или природа крађе. Ми се овде још нећемо упуштати у опширан говор о појединим саставним деловима тога појма, што се зове крађа, јер ћемо то урадити тек мало ниже. А у место тога за сада ћемо одмах да приступимо говору о другом правцу, о оном времену, у коме енглеско казно право налази клице за постанак појма крађе у друштву људском. Енглеско казно право сматра да појам крађе настаје одмах од времена, у коме људи почну правити разлику између „мога“ и „твога“; или другим речма, чим појам „својине“ ухвати корена код људи. А то време, енглеско казно право рачуна одмах од оног момента, у коме су људи постали толико свесни свога вишег позива, да су почели склапати политич-

на удружења; у коме почињу образовати државе, у којима хоће да живе по извесним правилима и обвезама један наспрам другог. Само у времену и стању још примитивном, дивљачком, јачи присвајају себи право, да могу нападати и врећати туђу имовину, а да се не боје никакве казне за то. А чим се образује држава, одмах је свака повреда туђе имовине кажњива. Ту одмах престаје оно право јачега; груба сила тада уступа праву. Ту се зна, шта је чије; и за то је кривац сваки онај, који би хтео прекорачати границе свога права, повредити туђу имовину. То је *начело*, које вреди у свакој држави. У томе нема и не може бити разлике између појединих држава. Но те разлике може код њих бити само у ступњу кажњиве одговорности за такву повреду туђе имовине. Међу тим ова разлика зависи од тога, колико је која држава образованија и уређенија. Што више образованости у каквог народа, у толико више он и штити туђу имовину од противзаконог туђег напада: и обратно. Ми се нећемо овде упустити у набрајање те разлике о ступњу те казнености у разним државама, јер то би нас одвело у излишне детаље. Но, у место тога, ми ћемо се овде ограничити само на то, да покажемо поједине саставне делове, који по енглеском казном праву, сви скупа сачињавају појам крађе. А ово ћемо урадити, ако прикажемо саставне делове самог начела, које напред казасмо као формулу за појам крађе. Разуме се, да тих саставних делова има више; и ма да они сви скупа сачињавају *једну целину* (појам крађе), — опет се један од другог и разликују; сваки има својих особина. За то ћемо о сваком од њих говорити посебице. Њих има на брзју *четири*. Они су једни исти како код прсте, тако и код тешке крађе; за то ћемо говорити о њима у *опште*, не обзирајући се на облик крађе, јер овај последњи нема никаква утицаја на само постојање или непостојање крађе. Гди би било општих услова за појам крађе у опште, ту би ње било, па ма да би она била проста или тешка; и обратно. С тога све што будемо говорили у следећем одељку о саставним деловима крађе, вредиће како за просту, тако и за тешку крађу.

ПОГЛЕД НА СТАЊЕ НАШИХ КАЗНЕНИХ ЗАВОДА

ЗА 1883 — 1884 — 1885 ГОД.*)

У свима казним законима усвојено је начело, да се кривична дела групишу према своме значају, и да разне категорије казне постоје за разна дела. Најопштија, највећма примењена је казна лишења слободе.

Већина законодаваца и ову казну изриче различно према значају кривичног дела, према томе, да ли се неко дело сматра за више или мање опасно. Судови још имају, у појединим случајевима, да гледају на већу или мању поквареност учиниоцеу, па према томе да досуде тежу или блажу казну.

Две су главне казне лишења слободе, које по нашем казном закону постоје: *робија* и *затвор*. Прва је казна за злочин; друга за преступ и иступ. За злочин постоји још и казна *заточење*, али ово није нека нерочита врста казне. Заточење се разликује од робије само по начину извршења. Правни значај ове две казне исти је, њихове последице исте су. Заточење је само олакшица у издржавању казне робије; ову олакшицу наш је закон за извесне људе створио.

Све ове казне примењују се код нас на сва кривична дела, без разлике да ли су та дела неког особеног карактера. Тако ми немамо нарочите политичке казне. Међу тим већина законодаваца, са разлогом, изриче нарочите казне за политичка дела. Политички преступи, ма колико да они могу бити опасни, у правилу, не предпостављају онолику поквареност својих чинилаца, као што је то код обичних кривичних дела. Поред тога, и озбиљност политичких преступа цени се према месту, времену, и другим околностима. За то се, обично, за ове кривице прописују нарочите казне. Код нас ове разлике нема. Ако је политичко дело злочиног карактера, оно повлачи са собом казну робије. Заточење се тако може изрећи, али и опет само за извесне људе. Политичко дело, карактера преступног или иступног казни се затвором, као и сваки други преступ или иступ. У начину издржавања нема никакве разлике.

Казна лишења слободе извршује се у казним заводима, а у неколико и код полицијских власти. Наше полицијске власти нису само извршне, већ, у извесним случајима, и судске. Највећи део кривичних дела — иступе, расправљају и суде, код нас, полицијске

*) Ово је одломак из већег дела: „Прилози за реформу казних завода“, које је написао наш поштовани сарадник г. Миленко М. Жујовић, секретар Министарства унутр. дела. Књигу ову издаће Министарство Правде и ми је најтоплије препоручујемо пажњи наших читалаца.

www.unilib.rs
 власти. Оне и изричу казну за ова дела, па саме после ту казну и извршују. Иступи се казне до месец дана затвора, и према томе, казна затвора до месец дана издржава се код полиције. Поред тога, и за преступе, кад је казна затвора изречена до шест месеца, у извесним случајима, казна се може извршивати код полицијских власти. Ово је недавно наређено. — претписом г. Министра Правде од 17 Августа 1882 год. № 2990.

Казнени заводи стоје под надзором и управом министра правде. Он се стара о добром уређењу и одржању њиховом. — Устројеније централне државне Управе од 10 Марта 1862 год. Зборник XV стр. 90.

Ми имамо три казнена завода. У њима се издржава робија, заточење и затвор.

1. *Београдски казнени завод*, са топчидерском апсаном, основан је 20 Децембра 1851 године у Топчидеру. Нарочито устројство изашло је тада за овај завод, који је тада назван: „Економическо — апсенничко заведеније“ — Зборник 30. стр. 317.

Пре тога, доба није било основаног казног завода, већ су осуђеници употребљавани на разне државне радове. 1869 године премештени су осуђеници из Топчидера у београдски град, а један је део само остао у Топчидеру. У овом се заводу издржава: робија и заточочење, а и сви младолетни осуђеници, без разлике, смештени су у Топчидеру.*)

2. *Пожаревачки казнени завод*, основан 21 Септембра 1865 год дели се у два одељења. У једном одељењу, у засебној згради са засебним двориштем, издржавају казну људи осуђени на затвор. У другој згради, са свим одвојеној, издржавају казну жене осуђене на затвор и на робију. Једна је управа за оба одељења, но за женско одељење има и једна надзорница, која је у исто доба и учитељка за женски рад.

3. *Нишки казнени завод*, основан је 1878 године. У њему се издржава робија и затвор.

Поједина одељења робијаша налазе се још стално на државним радовима у Љубичеву, Добричеву, Крагујевцу и Аранђеловцу.

Већ из овога се види, да, ма да је наш казнени закон створио две главне врсте казне лишења слободе, или према начину извршена три врсте и то: робију, заточење, и затвор, опет ми налазимо у пракци помешане осуђенике једне и друге врсте. Тако заточнике налазимо у београдском заводу помешане са робијашима; осуђене на затвор помешане са робијашима у Нишком заводу; и жене осуђене на затвор, помешане са женама осуђеним на робију, у пожаревачком заводу.

*) О стању београдског казног завода за 1869 годину видети чланке г. М. Дамјановића: Поглед на Београдски казнени завод за 1869 год. Срп. Нов. бр. 57 до 68. — 1883 год.

Довде још наши казнени заводи не стоје много горе од многих европских казних завода. Готово сви казнени закони изричу, као и наш, разне врсте казни, али, скоро свуда налази се још, као и код нас, да се у пракци ова разлика није остварила. За пример навешћу само француске централне апсане, у којима се често налазе помещани осуђени на затвор са осуђенима на реклузију — казну за злочин, која има карактер ваше робије. Али што је код нас, односно мешавине осуђеника, нарочито хрђаво, то је: што младолетни осуђеници нису одвојени од одраслих осуђеника. Топчидерска апсана служи и за једне и за друге. Младолетници су смештени у неколико соба ове апсане. Али они су већим делом заједно са одраслима. Зло је кад између одраслих осуђеника, који се држе заједно нема уређених одељења, у којима би они били груписани, према већој или мањој покварености њиховој; али је далеко веће зло, када се одрасли неваљали људи, помешају са младим кривцима, који су тек загазили на стазу злочина. Овде ће се они само усавршити у својим злим нагонима. Ако је коме што преостало од нежних осећаја, овде их мора изгубити

да се ово зло паралише, улаже се доста труда, али се још не чини све. Школа и она малена радионица у Топчидеру, доиста дају приличне резултате, али би ови били далеко плоднији, кад би се младолетници одвојили од одраслих зликоваца. У Топчидерској апсани требало би држати само младолетнике. Одраслим осуђеницима ваљало би наћи места где на другој страни. Само у засебном заводу могуће се надати, да се постигне штогод, у погледу поправке младих криваца. — Свуда се данас тежи да се казном кривци застраше од даљег вршења кривичних дела, и да се поправци воде. Код одраслих људи први се део прилично постиже, а што се тиче другога, њему се увек тежи, а по неки пут и то се оствари. Код младолетника, највећа је потреба обратити пажњу на њихову поправку, а код њих је и највероватнији успех у томе правцу. За то и ми треба што пре да сместимо младолетнике у засебан завод. Другом приликом, ако можем, говорићу о томе како држим да би ваљало уредити завод за младолетнике. Сада ћу рећи само то, да их ваља сасвим одвојити од одраслих осуђеника. Топчидерска апсана била би за то врло удесна.

Систем издржавања казне лишења слободе, код нас је систем заједничког затвора. И осуђени на робију, и осуђени на затвор издржавају казну у заједници. Без икаква устезања може се рећи, да нема ни спомена о некој класификацији осуђеника. Неки покушаји о томе остали су без успеха. А баш и кад би, према оваквом систему издржавања казне било могуће израдити какву класификацију осуђе-

ничку, остварење те класификације наишло би, код нас, на особене несавладљиве сметње. Ове су сметње: недовољност зграда и просторија у којима се држе осуђеници. Све зграде, намењене за осуђенике, обично су препуне. Врло често у појединим собама има толико људи, да су једва смештени. А под таквим условима немогуће би било и помишљати на неку класификацију осуђеника.

Према малом броју становника наше земље, број је осуђеника доста знатан код нас. Но како и у којој се мери креће код нас криминалитет, у каквом односу он стоји у опште са економним и друштвеним стањем нашим, о томе је још код нас немогуће са поузданошћу гозорити. Ми још немамо уређене криминалне статистике. Неколико пута покушавано је, да се овој важној грани обрати потребна пажња. Неколико је пута министар правде, у колико је то до њега стојало, препоручивао и упућивао како да се бележење по овој грани сигурно отпочне. Па опет и сада не располажемо са врло сигурним статистичним подацима. Особито је наша судска статистика не потпуна и несигурна. Статистика казних завода, може се као доста сигурна сматрати. Њој се има замерити што је у многоме непотпуна. Овде ћемо се послужити подацима које смо могли из казних завода прибавити и уредити.

Године 1883. спроведено је нашим казним заводима на издржавање казне 1679 осуђеника.

Године 1884. спроведено је нашим казним заводима на издржавање казне 1208 осуђеника.

Године 1885. спроведено је нашим казним заводима на издржавање казне 1303 осуђеника.

У 1883-ој години због издајничког предузећа дошло је казним заводима 677 осуђеника. У 1884-ој години за исто дело спроведено је 74 осуђеника. У 1885-ој години за исто дело спроведено је 30 осуђеника.

Издајничко предузеће изузетно је дело, политичке природе. Оволике осуде дошле су услед изванредних догађаја у 1883 години. За нас овде немају значаја ове осуде. Ми ћемо се, у овим проматрањима, бавити обичним злочинима и преступима. С тсга ћемо и одбити број лица осуђених за ово дело. Кад се ово учини, излази, да је за обичне злочине и преступе, спроведено осуђеника казним заводима :

1883	године	1002	лица
1884	„	1134	„
1885	„	1273	„

Као што се види, број кривипа за ове три године редовно се повећавао. Тако у 1884-ој години спроведено је казним заводима

132 кривца више но у 1883-ој години; а у току 1885. спроведено је 139 лица више но 1884., а 271 лице више но у 1883 години. Сам поглед на ове три године, дакле, показује нам, да се број кривичних дела и криваца пење. Средња мера годишњег доласка осуђеника у казнене заводе, за обичне злочине и преступе, судећи по бројевима за последње три године, јесте 1136. Укупни број осуђеника у казним заводима за ове три године, овакав је.

1883	године	било	је	3593	осуђеника.
1884	„	„	„	3681	„
1886	„	„	„	3801	„

Ако погледамо сада на отиуст осуђеника из казних завода налазимо ово:

1883	године	умањено	је	1115	осуђеника.
1884	„	„	„	1179	„
1885	„	„	„	1678	„

У години 1885. помиловано је политичких осуђеника 667. Овај број има се одбити од броја 1678, јер политичке осуђенике не уводим никако у рачун. А кад се ово учини, излази, да је умањено обичних криваца у 1885 години 1011.

Према томе, средња је цифра изласка осуђеника из казних завода, судећи по подацима за ове три године 1102. Улаз је дакле надмашао излаз са 34 људи.

Такво је било кретање осуђеника у опште, у казним заводима, за ове три године.

Прелазећи на појединости налазимо ово:

1. *За осуђене на робију:*

1883	год.	спроведено	је	осуђених	на	робију	1051	лице.
1884	„	„	„	„	„	„	626	лица.
1885	„	„	„	„	„	„	670	„

Овде одма потребно је по ново приметити, да је 1883 год. дала врло велики број осуђеника због зајечарске буне, и за то од горњег броја ваља одузети број 556, колико је лица због буне на робију осуђено у тој години. Тако излази да је 1883 године спроведено казним заводима на издржавање робије, за обична кривична дела 495 лица. Упоредујући сада бројеве за ове три године, излази, да је 1884 године дошло на издржавање робије 131 лице више но у 1883 години. У 1885 дошло је 44 лица више но 1884, а 175 лица више но у 1883 години.

За ове три године, дакле, редовно се повећавао број робијаша. Да ли отуд треба закључити, да је и број кривичних дела за ове три године редовно растао? Да се тај број повећавао очигледно је, али у којој мери, не може се са сигурношћу казати, јер не распола-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

жемо судском статистиком. Многа дела, учињена у ранијој години, расправљају се коначно код суда у следећој години. Примера ради да споменемо, да је код првостепених судова остало из 1882 године и прешло у 1883 годину нерешених кривичних дела 738, а да је 1883 остало не расправљених и прешло у 1884 годину 745 дела са 1160 лица.*)

2. За осуђење и заточење.

1883 год. спроведено их је — — 16 лица

1884 " " " " — — 7 "

1885 " " " " — — 5 "

Код ове врсте осуде показује се стално умањење за ове три године. Но ова осуда мало има за нас значаја. Она се, у највећем делу, изриче против чиновника, за злочине почињене у званичној дужности. Број ових криваца није тако велики да би се на њима ваљало нарочито задржавати.

3. За осуђене на затвор.

1883 год. спроведено их је — — 566 лица.

1884 " " " " — — 520 "

1885 " " " " — — 489 "

За ову врсту осуде приметићу само, да ваља имати на уму, да је знатан број осуђених у 1883 и 1884 год. због издајничког предузећа. Када би ове бројеве одузели, видило би се, да се број осуђених на затвор, за обичне кривице, незнатно повећавао. Но у овом погледу нису потпуно тачни извештаји дотичних завода, и за то не би се могли тачни бројеви о томе дати. Поред тога да споменем о пет и то, да се све осуде за кривични издржавају код полицијских власти, па и многе осуде за преступ до шест месеца затвора. Колико је оваквих случајева било за ове три године, не може се рећи, јер министарство правде нема о томе никаквих података.

4. За младолетне осуђене на робију и затвор.

1883 год. спроведено их је — — 46 лица.

1884 " " " " — — 55 "

1885 " " " " — — 139 "

Код младолетних осуђеника налазимо такође знатан прираштај. Број њихов повео се у 1885 години врло необично. 1884 године дошло је 9 младолетних осуђеника више но 1883 године, а 1885 год. дошло их је 84 више но претходне или 93 више но 1883 године.

Није нам могуће сада истраживати чему се има приписати, што се број младолетних осуђеника овако повећао. Напоменућемо само, да ово може долазити и од тога што полицијске власти често спро-

* в. Извештај министра правде поднесен Његовом Величанству Краљу за 1883 год.

воде казненом заводу и оне осуђене младољетнике, који имају врло мале осуде да издржавају. Но свакојако ова нам факта показују колико је озбиљно и колико неодложно, да се створи један нарочити казњени завод за младољетне осуђенике.

Од значаја ће бити да промотримо каква су у опште кривична дела за која су осуђеници за прошле три године спровођени казњеним заводима, и која су кривична дела најмногобројнија. Ако успемо да ово бар приближно утврдимо, олакшаћемо, у многоме, посао ономе који буде почео остваривати реформу наших казњених завода.

Има кривичних дела, којима узрок лежи у нечем спољњем, независном од учиниоца. Непосредња радња човекова, управљена против учинилаца ових дела, слаба је и немоћна. Таква су дела којима узрок лежи у тешкоћи набављана потребних намирница за живот и у покушењу ових намирница. Но ово може важити само за велике, индустријске вароши, где је и насељеност много гушћа. Друга су дела, далеко многобројнија која зависе од самога учиниоца. Против ових дела могуће је борити се и сузбијати их.

Према врсти казњених дела опредељује се, приближно, узрок њихов и карактер и морални ступањ кривчев. Кад се ово зна, лакше је одредити, шта треба учинити, па да се чињење кривичних дела у корену сузбија, и каказ треба да буде начин примене казне, па да она снажно против злочина војује.

Највећи број кривца и највећи процент према свима кривичним делима дају *крађе*.

1883 године спроведено је за крађе	403	лица.
1884 " " " " "	471	"
1884 " " " " "	502	"

Очигледно је према овоме, како се крађе, тако рећи из дана у дан множе. Не треба губити из вида да су овде обухваћене само значајније крађе — преступне и злочине. Иступне крађе не улазе у овај рачун. Поред тога редовно, сваке године врло је велики број крађа за које се кривци не могу да пронађу. А ово све доказује да је потребно борити се против ове врсте кривичних дела снажнијим средствима, но што су ова са којима се код нас располаже.

У други ред долазе *убиства*.

1883 год. спроведено је за убиства	210	лица
1884 " " " " "	201	"
1885 " " " " "	221	"

Ту долазе: убиства хотична с предумишљајем и без предумишљаја, убиство родитеља, убиство ванбрачне деце, покушаји у овим делима, нехатна убиства, саучешће убиству и трована. Наш закон истина је уврстио тровања у главу у којој говори о повреди тела,

но ја их међем овде за то, што су се у огромној већини тровања обелодањује убилачка намера.

И ова нам дела представљају врло значајан број. Многа се убиства учине у афекту, или у раздраженом стању, њихов узрок лежи у темпераменту учинилаца. Доста често код нас бива да крв легне због ситница, због синора и томе подобно. Но знатан је такође број убиства учињених на хладном размишљању. Ово дело, по своје значају, захтевало би да се сваком његовом виду засебно говори. Али то не би за сада било могуће, због оскудице потребних података.

У трећи ред долазе *злоставе и повреде*.

1883 године спроведено је за ова дела — 78 лица.

1884 „ „ „ „ „ „ 110 „

1885 „ „ „ „ „ „ 121 лице.

И овим су делима врло често узроци незнатне кавге и свађе. Поред тога многе се повреде наносе због употребе алкохолних пића. Свуда је примећено, да употреба алкохолних пића упливише на кривична дела. Врло често пијанство изазове непосредно кривицу, а многи се број кривица јавља тек као последица пијанства. Ово последње бива услед покварености и унижења сваког моралног осећаја, што све наступа код човека са дужом и претераном употребом алкохолних пића. Што је у овом погледу примећено у другим земљама, може се применити и на наше прилике, особито код ове врсте кривичних дела. Полицијским властима познато је, да су код нас најчешће „крваве главе“ зими, кад казани раде.

У четврти ред долазе *разбојништва хајдуковања, јатаковања и насилне изнуде*.

1883 год, спроведено је за ова дела 79 лица.

1884 „ „ „ „ „ „ 111 „

1885 „ „ „ „ „ „ 114 „

Ова дела дала су готово подједнаки број осуђеника за ове три године као и повреде. Но ова дела, по својој опасности и по страху који уливају могу се сматрати за најозбиљнија. Против њих треба да буду оправдане све мере у толико пре, што се и за ове три године види знатно повишење ових дела.

Врло великом броју ових дела узрок ваља тражити и у хрђавом уређењу наших казних завода. Код нас робијаша имају врло много прилике да беже. Бегства су робијашка врло честа. Кад робијаш побегне, он онда, најчешће иде, право у хајдуке. Он зна да му више нема мира, и за то он не да више мира ни својим ближњима. Од познатијих зликоваца код нас, разбојника и хајдука, мало ко да није одбегли или ислужени робијаш.

У пети ред долазе *противстајања ва сти.*

1884 год.	спроведено је за ова дела	47 лица.
1884 „	„ „ „ „ „ „	57 „
1885 „	„ „ „ „ „ „	43 „

Код овог дела не примећује се знатна разлика у растеклу и она дању за ове три године.

У шести ред долазе *злочини и пр-студији против благочинства.*

1883 год.	спроведено је за ова дела	20 лица.
1884 „	„ „ „ „ „ „	41 „
1885 „	„ „ „ „ „ „	38 „

У ову групу долазе: блуд, силовање, родосквернење, против-природни блуд, подвођење и скотолоштво. Најнижи морални ступањ карактерише учиниоце ових дела. Ова дела необично су за ове три године расла. Број осуђених за ова дела удвојен је у 1884 према претходној години, а у 1885 он по готово одржава исту меру. Значи ли то да наш народ брзо у свом моралу опада? И у овој прилици, као и иначе осећа се, колико је незгодно што немамо уређене криминалне статистике. Овде би од особенога значаја било да се види коме сталежу припадају осуђеници за оваква дела.

У седми ред долазе *паљевине.*

1883 год.	спроведено је за ова дела	17 лица.
1884 „	„ „ „ „ „ „	31 лице.
1885 „	„ „ „ „ „ „	21 „

И ово су особито озбиљна кривична дела. Њих врло умесно и карактерише наш казнени закон као опште опасне злочине и преступе. Број осуђених за ова дела знатно се повећао 1884 године али је 1885 опет опао. Но не треба губити из вида, да је доста знатан број паљевина, којима се учиниоци не могу да пронађу, и тако остану не кажњени. Константовано је да се ова дела код нас врло често чине из мржње и освете.

У осми ред долази *насилно одвођење девојке.*

1883 год.	спроведено је за ова дела	1 лица.
1884 „	„ „ „ „ „ „	17 „
1885 „	„ „ „ „ „ „	18 „

Ово кривично дело има свој особени карактер. Узрок му лежи у нашим народним обичајима. И сувише је познато, колико је обичај одвођења девојака у нашем народу одомаћен. Због тога се врло често дешавају изгреди. Законом се не може народни обичај, особито кад је овако одомаћен, лако да промени, али закон не сме да остави некажњену неку радњу само за то што она излази из народног обичаја.

У девети ред долазе *личне исправе*.

1883 год. спроведено је за ова дела 16 лица.

1884 " " " " " " 18 "

1886 " " " " " " 40 "

У последњој години, као што се види, број осуђених због ових дела више је но удвојен.

У десети ред долази *кривара*.

1883 године спроведено је за ова дела 8 лица.

1884 " " " " " " 4 "

1886 " " " " " " 5 "

Ова нам дела не дају велики број криваца, па и од тога се види умањење за ове три године.

Поред ових дела има доста других мање значајних дела, по самој природи или по броју криваца, због њих осуђених. Сва ова дела ставили смо у једну групу, и ту смо нашли, да је:

1883 године спроведено за остала дела 110 лица.

1884 " " " " " " 73 "

1885 " " " " " " 150 "

Број лица осуђених за значајнија дела, доста знатно је растао за ове три године. Да би се могло што потпуније ценити, да ли, и у којој мери, расте криминалитет у земљи, ваљало би још разгледати и како се стоји са осуђеницима у поврату. За ово немам на расположењу довољних података. Једини је београдски казни завод у својим извештајама јављао колико је у свакој години дошло криваца, који су у поврату, или са новом осуђем. Но и ту се не види, за која су дела сви ови осуђивани.

Према извешћима београдског завода налазимо, да је томе заводу спроведено:

1883 године: 51 лице у првом поврату.

4 лица у другом поврату.

11 " са другом осудом.

1 " са трећом "

1 " са четвртом осудом.

1884 године: 58 лица у првом поврату.

5 " - другом поврату.

18 " са другом осудом.

3 " са трећом "

1885 године: 66 лица у првом поврату.

11 " - другом "

1 " " трећом "

15 " са другом осудом.

1 " са трећом "

1 " са четвртом осудом.

Дакле у београдском казненом заводу повећавао се и број осуђених у поврату, и број осуђених, који су раније били осуђивани.

Б Р А К.

(НАСТАВАК)

Брак код дивљака и старих народа. Верозаконско посредовање. Брак у Риму. Појава хришћанства.

Брачна заједница основана је на разлици пола на природним законима. Брак сам по себи није ни верозаконска, ни приватно правна установа. Он је постао онда кад и човек дакле у оно време кад још није било ни богослова ни правника да га регулишу писаним законима.

Али тај првобитни брак, са свим је био друкчији по што је данас. Некада је брачна веза била врло лабава. Брак као заједница на цео живот, био је непознат првобитним народима¹⁾ озако исто као и данашњим дивљацима. Женске су прелазиле из руке у руку и врло су често мењале мужеве. Муж је онег могао да отера жену кад год је хтео.

Данас је са свим друкчије. Брачна заједница која је некада била привремена, данас је постала трајна и по правилу само се може смрћу раскинути. Жена није више роб свога мужа као што је некада била. Њен је положај у браку са свим друкчији.

Док је брак постао оно што је данас, он је прошао кроз извесне перијоде у којима се поступно усавршавао. — Није ми намера да овде покажем историјски развитак те заједнице од најстаријих времена па до данас, јер би нас тако излагање далеко одвело, а сем тога, прешло би и границе ове студије. Стараћу се да у што краћим и општим пртама обележим главније перијоде.

У почетку је брак био просто животињско спаривање, коме је цел задовољење нагона. Узајамна наклоност, то је била ствар без икаква значаја. Ту се није тражио ни пристанак, јер он није био потребан. Место свега тога владала је с једне стране груба сила, а с друге роцска потчињеност.

Код данашњих дивљака, који су на онаком ниском ступњу образовања као што су некада били стари народи, брак је онакав исти, као што је и некада био.

Људи су у почетку долазили до жена друкче, по што

¹⁾ в. „Право“ за 1886 год. у бр. 6 и 7. Упоредио изучавање првобитног права од Н. Зибера.

данас бива. Тада је владало мишљење, да је жена ствар, коју те јачи може отети од слабијега¹⁾

Стари Римљани отимали су Сабинџанке те се њима женили. Парис краде лепу Јелеву Менелајеву жену. То исто раде и данас дивљаци. Каранби који живе на Антолима, отимају жене од суседних племена без обзира на то, што оне говоре други језик, па се не разуму.²⁾ У Аустралији има више људи во жена. Многим људима у сваком племену не достаје оно, што би им оцетанак могло учинити угодним, а то је жена. Код њих је жена у самој ствари роб. Она се стара о храни. Муж па њојзи излива свој гњев кад не сме то да учини на својим друговима. Они којима такав луксуз треба, принуђени су да иду у оближња племена и да краду жене. Кад пађу жену, бију је батинама, хватају за косу и вуку за собом. Жена онет кад се освети, никад и не мисли да бежи, јер би тиме само променула суровог газду, у место једног тиранина, добила би другог.

Урођеници у околини Сиднеја такође краду жене, пошто их батинама онеспособе за одбрану. Женина родбина не љути се на тако одвођење. Сви они раде то исто, само кад им се прилива укаже. Тај је обичај код њих тако јако распрострт, да га и деца у игри подражавају и тако се упражњавају.

У најстарије време Славени су радили оно исто што и остали народи, који су са њима стајали на једнаком ступњу образовања. И они су крали и отимали девојке па се њима женили.³⁾

Напредак се у неколико показао тек онда, кад су људи напустили грубу силу, па су почели да купују жене. Тим начином човек је добијао својину над једном или више жена, које су биле његове праве робиње.

О томе се налази најбољи доказ у светом писму и то овде, где је реч о браку Јакова са Рахилом и њеном сестром. „И Јакову омиље Рахила те рече: *служићу ти седам година за Рахиљу млађу кћер твоју.*“ (I гл. 29. 28). И одслужи Јаков за Рахиљу седам година..... (20). Видећи да

¹⁾ И угледан у робљу лилепу жену и омили ти да би је хтео узети за жену, одведи је кући својој и буди јој муж и она нека ти буде жена. Ако ти послје не би била по вољи, пусти је нека иде куда јој драго. Свето писмо V. глава 21—11—14.

²⁾ Acolas. Le mariage Стр. 163.

³⁾ Махејовски. Slavische Rechtsgeschichte. (Немачки превод од Buss и Navrocki од 1836) Св. II стр. 189.

је преванен, јер му је таст место Рахиле дао њену старију сестру, Лаван му одговара. „Наврши недељу дана с том, на њемо ти дати и другу за службу што ћеш служити код мене још седам год на других“ (27).

Јаков је за две жене морао да служи своје тасту пуних четрнајест година. Његова служба у жениној породици, то је била цена, по коју је купио своје жене.

Сем тога, у светом писму налази се утврђена цена за жену на случај, кад поједини сами не могу да се погоде, што се дешавало при одвођењу. „Ко осрамоти неиспрошену девојку, да даде оцу девојчину 50 сикала сребра и нека му она буде жена за то, што је осрамоти.“ (V, 22, 29.)

Гласон, професор у Паризу, у својем делу „Le mariage civil et le divorce“ наводи да су у Вавилону закључивани бракови два пута на годину и то на вањару, где су девојке извођене на јавну продају.

Дивљаци на алеутским острвима купују жене од њихових родитеља и то онолико, колико могу да хране. Ако муж сматра да је овом куповином оштећен, он може да врати жену њеним родитељима, и ови су дужни да му врате све оно, што су од њега примили на име куповне цене.¹⁾

У Сиднеју продају урођеници своје жене осуђењеницама за комад хлеба.

Код старих Германца брак се у најстарије време сматрао као проста куповина. Германци су куповали своје жене, и пре ступања у брак морали су плаћати жениној родбини извесну суму новаца.²⁾ Тек у доцније време муж је престао да даје ову куповну цену жениној породици, него је отпочео да даје самој жени. Ако муж ништа не да, или не одреди ону суму коју жена може узети, ако се брак разведе, онда је за тај случај сам закон одређивао величину те суме.

У доцније време та куповна цена код Германца добија са свим други облик. Она се сада зове „Morgengabe“, а то је онај поклон, који је муж давао својој жени први дан после венчања. Тај поклон сматрао се и као накнада жени за њено девојаштво.

У Швајцарској удовица која се преулавала није имала право на Morgengabe него на тако звани „Abendgabe“. Тај

¹⁾ Tissot. Le mariage. стр. 28.

²⁾ Dr. Josef Unger. Die Ehe. стр. 105. Edouard Guétat Histoire élémentaire du droit français стр. 156

Alfred Gautier. Précis de l'histoire du droit français стр. 107.

поклон био је жевина својина, и она га је задржавала и онда пошто је брак разведен.¹⁾

На питање да ли је и код Срба постојала у ма каквом облику куповина жена, наћићемо најбољи одговор у нашем законодавству. Код § 539 грађ. закона где се излажу забрањени уговори, има два решења. Прво је од 15 децембра 1844 год. којим се судовима налаже да не уважавају уговоре којима би младожења фамилија девојачкој какву суму по ваца обећао.

Друго је од 10 децембра 1852 год. којим је дато право сваком младожењи, који би при просидби девојке од стране родитеља, татора или сродника њених, било у повцу или стварима уцељиван и оглобљен био, да се може суду тужити и оно, што му је овим начином узето, потраг захтевати.

У овој перијоди где човек купује жену, њен се пристанак није ни тражио, нити је она питана хоће ли да пође за онога, коме је нуде. Она је била то исто што и ствар, предмет једног уговора и ништа више. Било је довољно да се муж споразуме са њеном родбином, па што ови реше то је и за жеву обавезно. Сем тога између мужа и жене владала је највећа неједнакост. Муж је господар и сопственик, а жена му је робинја. Он је могао дати друге своју жену на послугу, овако исто као и сваку другу ствар, могао је да је отера кад год је хтео.²⁾

Много је времена протекло док су људи дошли до уверења, да жена није предмет за отмицу, нити је ствар која се износи на продају и уступа ономе ко више понуди. — Највећи је напредак остварен тек онда, кад је и жени призната личност, кад је од њене воље почело зависити хоће ли да пође за онога човека кога јој нуде, кад је брак почео да се закључује узајамном пристанком.

Брак није више заједница, коју јачи намеће слабијем, него је заједница коју жена драговољно бира, и у коју може да ступи ако хоће, али не мора, јер је нико не може принудити да ради против своје воље.

1) „Das Geschenk, welches der Mann seiner Gattin am ersten Morgen zu geben verspricht, heisst Morgengabe“ ..

§ 1232 аустр. грађ. закона.

Тај поклон Morgengabe код нас је непознат, но при свем том он се спомиње у § 770 нашег грађ. закона: „Може и муж жени први дан какав дар учинити и онда се и овај дар сматра као мираз.“

2) Један урођеник у Канади, казао је једном мисионару како је хрђаво живео са својом женом. Његов сусед није ни мало боље живео са својом. — Најзад они се реше те измењају жене, и сад су сви задовољни. —

Tissot. стр. 29.

То су у главноме оне перијоде кроз које је брак пролазио док није постао оно, што је данас.

До сада је било речи само о првобитном браку који се склапао без икаква посредовања ма које власти. Код старих народа владала је мисао да је брак приватна ствар, у коју се никаква власт не може мешати. Али тако стање није могло вечито трајати,

Ступање у брак било је и некада тако исто важан корак, као што је и данас. Људи су још од вајкада навикнути, да при сваком важнијем предузећу призивљу у помоћ више божанство. Чим се вера одомаћила и распрострала, она је почела религијозном тајанственошћу да утврђује брачну везу између мужа и жене.

Стари Мисирци при ступању у брак призивали су у помоћ њихово божанство Изис, Миђани сунце, а Персијанци свету ватру. Атињани приносили су жртве Минерви, Гали и Германци при ступању у брак полагали су заклетву на олтару. Кинези закључују своје бракове у пагодама, а Јапанци пред олтарем и бонзама (свећеницима).¹⁾

Верозаконско посредовање при ступању у брак било је од велике потребе још код старих народа. За што, видеће се из следећег навода.

Фистел д Куланж,²⁾ излажући домаћу веру која прелази с оца на сина, ево како преставља значај брака код старих народа.

„Прва установа коју је домаћа вера створила, то је брак.

„Треба знати, да ова вера предака, која је прелазила од оца на сина, није припала искључиво човеку: и жена је имала учешћа у верозакону. Као девојка, присуствовала је верозаконским обредима свога оца, а као удата, обреди ма свога мужа.

„Из самога тога, већ се онажа прави значај брачне заједнице код старих народа.

„Две породице живе једна поред друге, али имају разне богове. У једној породици девојка још од свога детињства исповеда веру свога оца, обожава његово огњиште, приноси му сваки дан жртве, а у свечане дане кити га цвећем и венцима. Од њега тражи заштите, њему благодари за сва добротинства. То очево огњиште, то је њезин Бог. Кад је

¹⁾ A. Sincholle. Le mariage civil et le mariage religieux. Стр 2.

²⁾ Fustel de Coulanges. La Cité antique, étude sur le culte, le droit, les institutions de la Grèce et de Rome (Paris 1881) стр 42. 43.

из суседне породице момак запроси, онда није довољно да она само пређе из једне куће у другу. Она је требала да напусти огњиште свога оца, па да од сада обожава огњиште свога мужа. Она је требала да промене веру, да врши друге обреде и да употребљује друге молитве. Требала је да напусти бога свога детињства, па да се покори другоме богу, кога и не познаје. Није се могла надати да ће отати верна своме богу, обожавајући другог, јер у тој вери важило је стално правило по коме једно исто лице не може обожавати два огњишта и две врсте предака. Жена чим се уда, иступа са свим из домаће вере својих отаца, и од сада приноси жртве на мужевљево огњиште.

„Према томе, брак је тежак корак не само за девојку, него и за момка. Јер та је вера захтевала, да само онај приноси жртве на огњиште, који је крај њега рођен. Међутим муж доводи пред то огњиште странкињу, са којом ће од сада вршити тајанствене обреде своје религије, и којој мора поверити све обреде и све формуле, које су имовина његове породице. Њему је то наслеђе најдрагоценије на свету. Ти богови, ти обреди и те химне, које је наследио од својих предака, чувају га у животу и обећавају му срећу, богаство и вршине. Муж у место да чува за се ту власт која га штити, онако као што дивљак чува свога идола, мора све то да дели са својом женом.

„Кад се овако проникне у мисли старих народа, онда се тек види од какве је важности била за њих брачна веза, и како је верозаконско посредовање у томе било од потребе. Зар није било потребно да се девојка каквим свечаним обредом увеле у религију коју ће од сада исповедати? Да постане свећеница при оном огњишту крај кога није рођена, зар јој није требала нека врста посвећења или усвојења?

„Брак је био свечани обред, који је требас да произведе сва та велика дејства. Вера која је стварала брак, није била вера ни Јупитера, ни Јуноне, ни других богова с Олимпа. Верозаконски обреди нису свршавани у храму, него у кући, пред домаћим богом.“

Он наводи даље, да је церемонијал, којим се брак склапао код старих Грка, био састављен из три чина. Први је свршаван пред очевим огњиштем, трећи пред мужевљевим, а други је био прелаз из првог у трећи. У првом чину, отац окружен својом родбином, приноси жртву и свечаном формулом изјављује, да даје св ју кћер томе момку. Та је

изјава неопходно нужна, јер девојка не би могла отићи да обожава огњиште свога мужа, док је претходно отац не одвоји од огњиштва својих предака. Прво треба да се ослободи оних веза којима је била спојена за своју веру па тек онда може прећи у нову. После те изјаве, воде девојку у мужевљеву кућу, где настаје свечани акт. Девојка стаје пред огњиште, а тиме ступа пред домаће божанство. — Сад се читају молитве, приносе жртве на огњиште, и најзад младенцима доноси хлеб и воће, а тим се муж и жена уводе у једну исту религијозну заједницу са домаћим божанством.

Римски брак у многome је личио на грчки, и био је такође састављен из три дела: *traditio*, *deductio in domum*, *confarreatio*.

Traditio, то је акт којим је отац својим ауторитетом одвајао кћер од свога огњишта. Deductio in domum био је акт којим је невеста одвођена у младожењину кућу. Confarreatio је свечан верозаконски обред, којим је жена прелазила у веру свога мужа. Ту су младенци као и у Грчкој приносили жртве на огњиште, око кога су искупљени сви домаћи богови и сви претци. Ту су јели хлеб — *panis farceus* — чиме је склапана света веза између мужа и жене. Жена је од тога тренутка имала исте богове, исте обреде, исте молитве и ове исте празнике које је имао и њен муж.

У најстарије време брак је у Риму био чист верозаконски акт. Какве су потребе изазвале то верозаконско посредовање, види се из онога што је до сада наведено.

Тај верозаконски брак дуго је владао у Риму, а изчезао је тек онда, кад је опала домаћа вера, која га је и створила. Само се домаћом вером може објаснити и то питање, за што је римско право правило разлику између појединих бракова.

Познато је, да је у најстарије време постојао код Римљана брак *matrimonium juris civilis (legitimum, justum matrimonium, justae nuptiae)* и то само за римске грађане.¹⁾ Само су римски грађани имали *connubium* или право да ступе у овај брак, који је био забрањен: 1 робовима за то што нису имали *status libertatis*; 2 Латинима и странцима, јер нису имали *status civitatis*, и 3 ожењенима, јер је полигамија

¹⁾ *Iustus autem nuptias inter se cives romani contrahunt. J. I. X.*

била забрањена¹⁾, пошто су верозаконски обреди при ступању у брак били тако свечани, да су могли бити обављени само за једну жену.

Свему је томе, домаћа вера била узрок.

Странци нису имали право грађанства, па за то нису могли имати ни *connubium*, — право да ступе у брак, који је римско право признавало.

Брак — *justae nuptiae* био је забрањен између странаца, Латина, Латина и странаца, или ових и Римљана. Међутим бракови су између тих лица често склапани, и Римљани су их најзад морали признати, али су их опет за то сматрали као брак ниже врсте, под именом *Matrimonium injustum* или *sine connubio*.

Трећи брак који је био признат у Риму, познат је под именом конкубинат, који је такође стајао испод брака *justae nuptiae*. и разликовао се од овога поглавито у томе, што жена није добијала положај свога мужа. Губернатор није могао да се ожени женом из оне провинције којом је управљао, али је могао узети конкубину. Грађанин римски такође је могао узети конкубину за жену, са којом није могао ступити у прави брак. — Жена се звала *concupina*, а не *uxor* или *mater familias*. Деца су била *liberi naturales*.

Последња врста брака била је позната под именоном *contubernium*, који је постојао за робове или робове и слободне.²⁾ —

Брак у Риму склапао се узајамним пристанком. Тај исти пристанак био је довољан, да се брак и разведе. У прво време није било одређено кад се и у којим случајима може брак развести, па је опет за то развод био врло ретак. Ово је за то, што су стари Римљани сматрали да се брак закључен по обредима домаће вере, никад не може развести.³⁾

Кад је домаћа вера почела да опада, онда и развод, који је у почетку био врло ретка појава, постаје обична ствар. Кад се мужу и жени досадила брачна веза, они су је кидали и то без икаквих верозаконских свечаности, или цивилних формалности.

На крају републике, кад је овладала највећа разурданост, Римљани су пронашли други и много бољи начин да

¹⁾ ... quia duos uxores eodem tempore habere non licet. J. I. X. 6 и 7.

²⁾ Otto Karlowa Die Formen der römischen Ehe und manus.

³⁾ Карвалије Руга био је први Римљанин који се развео са својом женом за то што је била вероткиња. —

се ослободе брака, који им је већ постао досадан, а то је, да се никако и не жене.¹⁾

Да се таком разврату стане на пут, Цезар је обећавао награду онима који су имали много деце. Неудатим женама до 45 године забрањено је да се ките и да употребљују носила при шетњи. Нападајући овако женску сујету мислио је, да ће тиме стати на пут њиховом неуредном животу.²⁾

Август је ишао још и даље. Он је почео да казни све нежењене, а повећао је награду за ожењене, који су имали деце. Тај закон наишао је на велике тешкоће, и изазвао велико незадовољство. Римски племићи тражили су да се укине.

У место, да се племићима учини по вољи, излази нов закон познат под именом *Julia et Poria Porreca*. Римљани су јако поштовали старост. Сада брак и брачна деца добијају све оне прерогативе, које је некада старост имала.

Ожењени људи који су имали више деце, уживали су особиту почаст. Консул, који је имао деце, имао је право да бира провинцију коју хоће. Сенатор који је имао највише деце, био је на првом месту записан у списку и имао је право, да први говори у сенату. Неко је могао добити звање, па и ако није имао довољан број година, само ако је имао деце. Ко је имао три детета у Риму, био је ослобођен од личних терета. —

Поред ове награде за ожењене, прописане су и казне за нежењене. Нежењени нису од странца ништа могли наследити по тестаменту. Ожењени који нису имали деце, могли су добити само половину.

Тако је брак у Риму постао предмет за спекулацију. Римљани се нису женили за то да имају наследнике, него за то да могу наследити.

Али све те мере остале су без икаква успеха. Римски закони нису били у стању да спрече општу поквареност, која се на све стране у Риму ширила. Људи су тако рећи силом терани да се жене, али с друге опет стране било им је остављено отворено поље, да раскидају брак, кад им се свиди.

Онај красноречиви Цицерон, чије се име и данас с поштовањем изговара, у том погледу није био ни мало бољи

¹⁾ M. Troplong. De l' influence du Christianisme sur le droit civil des Romains. стр. 170.

²⁾ Montesquieu. De l'esprit des lois. Књ. XXIII, гл. 21.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

од осталих Р. мџана. Кад се презадужио, и дошао до банкротства, он тера своју жену Теренцију, на узима богату Публилију, да са њеним миразом исплати своје дугове.¹⁾

Павле Емилије, тера своју жену Папирију. Кад су га пријатељи питали за узрок, он им покаже своје пануче са речима: Истина да су нове, лепе и добро начињене, али ви не знате где ме жуље.

Сам Август узима за жену Ливију, жену Тиверија Нерона. Мецена се прославио са својим браковима и свакидањим разводима.

Муж је терао своју жену, или за то што се није слагала с његовом родбином, или што је остарела и оболела, — а већином без икаквих узрока. К. Антисције отерао је жену само за то, што је говорила са једном ослобођеном робинjom. — П. Семпроније само за то, што је ишла у позориште без његова знања, К. Сулпиције за то, што је жена изашла без покривала.²⁾

Тешко оној жени, чија је лепота почела да опада. Јувенал у својим сатирама вели: Хоћеш праву истину? Он не воли своју жену, него њену лепоту. На лицу лепе Бибуле, појављују се боре. Очи почињу да губе своју драж, а зуби свој пређашњи сјај. У том долази роб, па јој набусито заповеда: купите ваш пртљаг, ви сте нам већ одвратни, јер се често усекњујете. Журите се и одлазите, јер долази друга, у које су поздрве сувље.

Кад се брак разводно за то, што је жена дала повода, онда је муж задржавао њен мираз као накнаду. За то су они Римљани, који су хтели да се обогате, узимали покварене и развратне жене, које су при том биле имућне, па су их после отеривали под изговором, да су неморалне.

Јувенал вије ни то пропустио да забележи. Он вели: „Цезенија је прави бисер, то бар њен муж тврди. Донела му је милион сестерца, и због тога мираза, муж вели да је поштена.... Извесне слободе купују се. Цезенија је купила право, да се пред мужем осмејкује на своје љубазнике, и да им пише. Она је као удовица, али богата жена која се удала за тврдицу.“ (Сатире VI. Жене.)

Жене опет видећи, да немају никакве заштите, или су ишле другим путевима, или су остављале своје мужеве, па

¹⁾ Nougariède. Lois du mariage et du divorce depuis leur origine dans le droit romain. стр. 19.

²⁾ Tissot. Le mariage, la séparation et le divorce. стр. 61.

ишле другима. Сенека вели, да се ни једна Римљанка не етиди развода брака, од како су највеће госпође у Риму почеле да броје своје године, не по консулима, него по броју својих мужева. Римљанке се удају само за то, да се могу развести а разводе се опет само за то, да се могу удати. Ако задовољства у новоме браку не одговарају њиховом укусу, — оне их дотерују на свој начин.¹⁾

Покушај Августов да излечи друштво, које је до крајности било покварено и заражено, превазишао је императорову снагу, па за то није ни могао успети. Сви закони које су Римљани прописивали у тој цели, да се тако стање, које је владало у Риму поправи, били су недовољни.

У последњем тренутку јавља се једна необична сила, која пружа руку пониженом човечанству и која довршује онај преображај, који римски императори са својим законима ни у могли да остваре.

Та нова сила зове се *Хришћанство*.

Брак, који је у то време био у Риму сасвим изопачен себичним интересима, сада добија други и узвишенији значај, који боље одговара људском достојанству.

Хришћанство је одмах у почетку прогласило, да је брак света тајна, која се закључује пред црквеним органима, а по верозаконским обредима. Тиме је стало на пут досадањој самовољи, која је владала при склапању брака а уједно је извело на видик прави значај те заједнице.

Оно је у исто време огласило, да су само они бракови пуноважни, који се закључе пред црквеним органима. Све остале заједнице између два лица разног пола, не само да није признавало, него их је забрањивало.

Хришћанство се морало дуго и дуго борити са назорима о разводу брака, који су поникли у Риму. Римљани су сматрали да је развод нужна последица, без које се не може опстати. Хришћанство је на против огласило, да је брак трајна заједница која се по правилу може раскинути само смрћу. Само по изузећу, и у извесним случајима допустило је да се брак може и раније развести.

Кад је Хришћанство овладао и донело нове прописе за брак, онда су крађе, отмице и куповине жена морале по себи престати. У мес о грубе силе која је некада владала, сад је тражено да муж и жена изјаве свој присгапак и то пре по што ступе у ту заједницу. Да се тај пристапак не да

¹⁾ Nougarede стр. 23.

олако, него да буде увек слободан и добро смшљен, вера посредује својим органима и свечаним обредима, а тиме показује људима важност и озбиљно т онога корака, који предузимљу и от кога често зависи њихово благостање.

Брак је из темеља преображен, и сада има други облик и други значај. Некада је био само привремен, а сад је постао трајна заједница Све је то заслуга Хришћанства.

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

ИЗ СУДНИЦЕ.

II.

Застарени поврат сачињава особито отежавну околност.

(§§. 73. и 65. т. 5. казн. зак.)

(Решење опште седнице Касационога Суда).

Суд окр. крагујевачког, као поротни, осудио је извесно лице због крађе, те је при одмерању казне узео као особито отежавну околност то, што је тужени пре 16 година био већ осуђиван због крађе на робију.

По жалби оптуженога Касациони је Суд 12. Маја 1881. бр. 2076. поништио првостепену пресуду из ових разлога.

„Суд је по тачци 5. §. 65. крив. закона оптуженом рачунао за особито отежавну околност то, што је 1864. год. био осуђен на шест година робије опет због крађе.

Но узимајући тако, суд је изгубио из вида разлику између поврата и те особито отежавне околности.

Поврат и то особито отежавна околност имају нешто заједничко, а то је ранија осуда лица, коме се суди. Али они имају и нешто засебно, чиме се једно од другог разликују. Поврат замишља ранију осуду за дело истог рода §§. 71. и 72. крив. закона, а она особито отежавна околност по тачци 5. §. 65. крив. закона замишља ранију осуду другог рода. То је главна карактерна разлика између поврата и оне особито отежавне околности.

Држећи се те карактерне разлике између поврата и оне особито отежавне околности, разуме се, да би и тај суд оптуженоме, као већ једном осуђеном за крађу, морао, осуђујући га и сада за крађу, рачунати, да се налази у поврату, само да није, од издржања прве осуде до учинече нове крађе прошло 10. година (други одељак §. 73. крив. закона).

Но суд увиђујући јамачно и сам, да је томе рачунању поврата противна она застарелост из §. 73. крив. закона, није код оптуженога поврат ни узео у призрење, већ је тај застарели поврат претворно у ону особиту отежавну околност по тачки 5. §. 65. крив. закона.

Али то претварање застарелог поврата у отежавну околност суд није властан био учинити:

1. Што то закон нигде није изреком допустио, а без изречног положног закона. суд не сме ништа узимати на отежавање оптуженог;

2. Што би се тим претварањем вређало оно напред изложено начело о разлици између поврата и оне особито отежавне околности; и

3. Што застарелост дела или пређашње осуде по нашем појму о застарелости не значи ништа мање, већ као да тог дела, те раније осуде, није ни било, па зато се то законски не може ни у шта рачунати, осим што се у таквом случају оптуженом са тога не може рачунати, да је доброг владања.“

Из ових разлога Касациони Суд позвао је првостепени суд, да по изложеним примедбама поступи и даљ: по закону шта треба уради.

Примедбе ове првостепени суд није усвојио, већ је дао ове противразлоге:

„Истина поврат и отежавна околност због раније осуде у опште разликују се тиме, што се за поврат тражи ранија осуда истог рода, и свагда само истог рода са делом, које је на суђењу пред судом, а за отежавну околност тражи се ранија осуда за дело другог рода.

Но за отежавну околност не мора свагда бити осуда за дело другог рода, већ само у толико, у колико се и докле се са законске у опште правне стране на неке осуде гледи као на околности, које судију подстичу и руководе га, да оптуженику, видећи га стална у пороку извеснога рода, особиту казну одреди без призрења на меру за такво дело у закону прописану. Дакле само по изузетку од општег правила, у колико је то изузеће законом учињено, не може ранија осуда за дело истог рода служити за отежавну околност, а такво изузеће законодавац је учинио у §. 71. крив. закона, означивши ранију осуду истог рода до 10 година закључно за поврат, а то по напред изложеном не може се казати да је учињено на ползу но на штету оптуженика. Кад је пак ранија осуда, која је по §. 65. крив. закона у опште узевши отежавна околност, по изузетку узета законом кроз извесан низ година као поврат, онда је сасвим логично, да одмах, чим овај низ година, за који је морао бити поврат, истеће, заузима свој обични општи значај и постаје отежавна околност,

као што се до сад вазда и практиковало, а не губи сасвим своју важност противу кривца после рока одређеног у §. 73. крив. закона као што Касациони Суд узима.

Ово се објашњава још боље тиме, што у §. 65. па и нигде није казано, докле се ранија осуда за друга дела има узимати кривцу у отежање кривице, нити се на отежавне околности може применити општа застарелост прописана у §. 74. крив. зак за сама казнима дела, јер да је законодавац ову застарелост замишљао и за околности, које олакшавају и отежавају кривице, неби у §. 73. крив. закона прописао нарочиту застарелост за поврат, која је за нека злочина дела врло много скраћена од оне опште, — па би по разумевању Касационог Суда: да се ранија осуда за дело истог рода после десет година ни у шта не рачуна на терет кривцу, изишло то, да се на основу тач. 5. §. 65. крив. закона, који у опште каже, да је ранија осуда отежавна околност, после десет година за дело сваког другог рода ранија осуда, која за 10 година не даје судији права да са казном прелази максимум казни, узима за отежавну, а осуда за дело истог рода, која за 10 година овлашћује судију на прелазак максимума казни, да се не узима, а поред тога, да се после 10 година ранија, осуда за преступ другог рода узима, а осуда за злочин истог рода (н. пр. код дела из користољубља) не узима за отежавну околност, што нити би право ни логично било.“ Па остајући у свему при својој првој пресуди, првостепени је суд поново послао ово дело Касационом Суду на размотрење и решење.

По овоме Касациони је Суд у општој својој седници од 26. Маја 1881. год. Бр. 2294. нашао, да стоје противразлози суда окр. крагујевачког и пресуду је на основу §. 274. крив. поступка за снажну огласио. —

Л И С Т А К.

БЕЛИ-МЕХМЕД КНЕЗ ОД ЗАПЛАЊА.

(НАСТАВАК.)

III.

(По разним белешкама писца из одговора на нарочита разбирања.)

Прича се у опште да је Бели-Мехмед рођен у нашем Карановцу (данашњем Крајеву¹), но је о његову подреклу највероватније ово што је казивао његов негдашњи писар Мехмед-ефендија из Ниша:

¹ Тако је причано и г. Милећевићу, који о њему вели ово: „Бели Мехмед је после Мигал-Паши најчувенији Турчин у новим нашим пределима. О њему се врло много и врло различно прича. Кажу да је рођен у Карановцу. Пошто су Турци истерани из Србије, станио са у Нишу, где је последњих година вршио велику власт. Као велики Турчин мрало је и говорио све што је сриско. Иначе многи тврде да је био човек праведан у суђењу, и некористољубив у власти.“ (С Дунава под Пчињу. 58)

Пре мисго година Хаџи-Салим-ефендија из Ниша, на повратку из Босне од своје родбине, сретне код вароши Бијељине једну Сркињу са нејаким дететом на рукама. У разговору рече жена да је удовица, и тужећи се на сиротињу и многу ситну децу, замоли Хаџи-Салима, да јој ово најмлађе дете прими у божје име место сина. Видећи је у невољи, Турчину се ражсали, прими се детета, натовари га на сакану, и донесе у Ниш. То беше један врло поштован и побожан дervиш, који се издржаваше закупуљујући господарски приход. Он погурчи дете, и васпита га по свом начину, упућујући га поштену и уредном животу. Доцније, да о себи заглади сваку сумњу због вере и племена српског, по унуту поочима оде Б. Мехмед на Кабу, и отад доби у народу и друго религиозно име „Хаџија.“

Изнајпре седаше Б. Мехмед код поочима, надгледајући његове спахијлуке. Доцније и сам стаде закупуљивати царски десетак по Заплању. Кад оно 1860 по тужби сељана дође у Ниш главом садразам Мехмед-паша К'брзлија (из К'брза,) да извиди злоупотребе, неки од Заплањаца оптуже Б. Мехмеда као глобара и насилника. Паша га привремено затвори, но одмах за тим на молбу осталих сељана, којима се придруже и нишки Турци и ерпски и еврејски трговци, пусти га из притвора, и добивши уверења да је доиста поштен и савестан, похвали га и постави за *кр-сердара* (среског начелника) над нишким санџаком, под који онда потпадаху осем нишке околине и села пиретска, лесковачка, прокупачка и врањанска.¹⁾ Имајаше неограничене власти да расправља све задевине и ситвије спорове између сељана, и да изтражује кривце у опште, служећи се свим средствима, само да не убије.

Под управом Б. Мехмеда народ је живео у миру и спокојству. Врло поштен по карактеру, а преко сваке мере строг и тачан у послу, настајао је да сваки врши своју дужност, да се поља марљиво и на време обрађују, да се људи узајмице слажу и поштују, да не дирају туђе, а нарочито заклањао је сиротињу од налетања богаташа и од њихових прекомерних интереса. Разправљујући парнице међу сељанима по здравом разуму, умео је некако да погоди истину, јер познаваше свакога и вероваше старим поштеним људима, од којих је радо примао обавештаја.

Енергичним хватањем и строгим каштиговањем беше потаманио лопове и разбојнике, тако да је човек могао без бриге да остави прегрш злата на сред поља, па да нико не узме, бојећи се да није подметнуо Б. Мехмед. За крађу тукао је по дебелом месу штаповима, а за непослушност затварао је у свињске кочине.

¹⁾ И тако се обистине следеће речи Б. Мехмеда, које је по запису г. Милићевића говорио, плашећи се љаке да се не би на њ тужили великом виру: „*Бре чорбаџијо, памет у главу! И највећа вода само ситно камење односи, велико стоји и после поводња на свом месту. Мудро седите, да се не кајете после!*“ (Крајевина Србија 52.

Лопове је лако преналазио нешто потказивачима, а нешто својом венштином, чему помагаше и његова претерана строгост. Једном, потужи му се сељак, да му је непознати лопов уграо бучку са појате. Као обично Б. Мехмед одмах пошље по свом заптији кмету од села своју сребрну харбију, што је значило да долази, уз поруку да га сви сељани чисти и одевени дочекају. Дошав међу скупиљени народ, ушита се Б. Мехмед са виђенијима о здрављу и кутњем напретку, па за тим све уврста заповедивши да сваки добро намести своју капу на глави да је после не поправља, и да скрштених руку гледа уњ! Онда им стане зборити: „Ви добро знате ко сам, и да ми мало не трим лажи; а знате и то, да је увек црна мајка ономе, који покуша да ме превари! Познато вам је још, да ја увек лако и тачно дознам где се шта ради, и да имам уверења ко је какав међу вама! Ето пре неки дан један од вас, кога добро познајем, али хоћу да се и сам каже, украде овом овде сељаку једну бучку, па му је још не врати. Гледајте сад сви у ме! Зашто ли му је досад не врати, кад знам да се њам већ послужио?!“

Ово говорећи оштрим погледима прелеташе преко пренеражене гомиле у којој свако мишљаше е гледа у њ. Онда, гледајући тобож у једнога, настави мало срчаније: „Је ли море крадљивче, мислиш да те не познајем? Зашто мрдаш, зашто капу добро не намести?“ Мислећи да доиста гледа у њ, почне крадљивац испољивати се из гомиле муцајући: „па ја сам злиција добро капу наместио“, и подиже руку ка глави да се о том увери. Недајући му времена да се прибере, запита га Б. Мехмед још озбиљније где је оставио бучку, и он му мало по мало призна све говорећи: да је однео на своју појату, да је свој посао истина свршио, али заборави да је врати сопственику и т. д. Доиста бучка се нађе на појати, и крадљивац одужи своје¹⁾.

Обилазећи села Б. Мехмед водио је са собом два до три коњаника жандарма. Сам је увек јахао љута хата. Силазећи с коња, много пута нападне га туђи с песницама докле му је воља, јемачно разљућен ма чим, и тад се међу сељанима насигурно знало да ће кога прочешати. Имађаше на себи црвене чохане чакшире, срмали — чепкен, два сребрњака, и сабљу звану „палош“ кратку а широку, ошићену срмом и мерџанима.

Увек беше озбиљан и као срдит. Сретне ли на путу човека снажна и наочита, заустављао би га, и мерећи га злим погледом за-

¹⁾ Увераваху ме многи да је овај догађај истинит у најмањој појединости, и по томе остаје ми да верујем да Б. Мехмеду беше позната наша народна прича „коме чела за клобуком и сам је се сека“, или „коме шурка за капом, коме и шурка“, чија истражна примена не оста без успеха у овом даном случају благодарјећи моћном ауторитету иследника крађе. О тој народној причи види у Караџића и Врчевића.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

питкивао би га неразумљиво час једно час друго док се човек не престрави, па би га онда отпуштао са потемехом и презирањем. Чудновато је, што је мрзио сваког снажнијег и јуначнијег од себе. Г. Настас Настасијевић, писар окруж. ниш. суда, Нишевљанин, коме сам захвалан за најтачнија обавештења о животу В. Мехмеда, прича да је служећи у турској канцеларији у Нишу видео старца сељака у добу преко 60 година, веома снажна и држећива, лева ока и бркова дугих до унију, који тражаше пасоша да се уклони у Србију, зато, што га гони В. Мехмед без узрока.

Дошав у село, истеривао би из куће, која му беше одређена за преноћиште, све и мушко и женско, па би га наредио да се изнесе и петао да му не чини досаде. Задржао би само коју баку док му се не спреми вечера. На поласку кућане би добро даривао. Није тражио женскиње, и мрзио је сваку блудницу без призрења на веру. За његова доба у Заплањаца ретко беше блудница и ковилади, а не беше ни потуркиња.

Своје жандарме држао је у великом запту. Имађаше обичаја сваке друге недеље да их редом, почевши од наредника, истуче у *фалагма*¹⁾ по табанима танком шибљиком, коме два коме три до пет ударапа, говорећи: „*да бао гизда треба тако да ради свако 15 дана. То ел је тилаз и опомени на послушност.*“ Док туче једног, њих четворо морадоше да му певају неку арнаутску песму.

То доба беше школе само у Каменици више Ниша. В. Мехмед световао је сељане да дају децу у школу да код очију не остану слепи; а и сам, ма да не беше писмен, прича г. Настас, звао би ме да му читам из лире српске народне песме. Највише је воле песму: *Хајд' на ноге браћо сада, устанимо слошки сви, Турцин клеги нека пада, нека види ко смо ми*²⁾ и т. д. песму: „*Заставе се наше вију, хајдмо Срби сви у рат*“, и остале усташке попевке српске. Наиђе ли у читању на какав јачи јуначки стих, он би само узвикнуо: „*ха бре Срби, халил зам вера, јесте заиста ју-аци!*“, па би ме тек запитао кро радознало: „*јесу ли море ју-аци?*“ Ја му не смедох ништа одговорити, сумњајући у искреност питања, а он би наставио: „*јест, јест. Они су прави јунаци, и нису као Бугари слаботини*“,²⁾ па би за тим после кратког премишљења додао: „*оли Турци ил Турци, и они су јунаци*“, и онда би завртео главом, и дубоко уздахнуо, жале-

¹⁾ *Фалаге* су једна подебела мотка, на средини проваљена да ноге могу проћи, и на њој зазачено уже којим се ноге стегну, па двојица држе крајеве мотке, а један туче по табанима. Тако ми је објашњено. У речнику турских реч г. Б. Поповића стоји: да су *фалге* влада са ужегом у средини, којим вежу ноге кривцима, кад хоће да их бију по табанима.

²⁾ Уљудност не дозвољава да означим мекуштво сродног нам народа грдином реч у, коју је употребио В. Мехмед, нарочито после наше сливничке певање, која тврди противно.



ћи за нечим што се не да поправити.¹⁾ Мене је корео да не зборим добро српски, додајући да смо ми Нишевљани посрбљени Цинцари. *Први Срби, вели, зборе јасно и одрешито; високи су, прстати, снажни и неустрашиви; имају в фином крувне очи и дуге бркове. Чисти су Срби, вели, само Шумадинци, али су бољи Бошњаци, а за тим Црногорци, но Црногорце је међу тим грдио што се туку из заседа мучки и хадучки.* Учио ме је да не кажем „одакле си“ но „оклен си“, јер је то краће и звучније; да не ваља рећи, „идем сас Петка“, но „идем с Петком“ и т. д. И данас, вели г. Настас, ретко налазим и писмена Србина нижег реда, који може тако лепо зборити српски као он.“

Ма да је у ужем кругу пријатеља и познаника радо говорио о кнежевини Србији, хвалећи њене уредбе, забрањивао је из политичких узрока сваки говор о томе у народу. Беше молио једног попа из Запаља да му прокаже човека, што пре неки дан пређе из Србије са писмима да сељани устају на Турке, и поп умре од страха после 15 дана, ма да то и не беше у истини.

Чешће је одлазио на народне саборе и сеоске заветине. Док је омладина весело играла у колу, седео би Б. Мехмед на сипадету са кметовима и другим поштеним и одабраним сељанима и проводио време у разговору, примајући у име части само по коју каву, јер другог пића не пијаше. За то време нико не смеде бити пијан ни правити нереди. Кад дође време ручку он би одлазио у свој стан, праштајући се са сељанима овако: „Збогом, ручајте ви, јер данас сваки каурин мора да се окрми!“ Кметове је држао у запу уздржавајући се од сваке тешње дружбе и поверљивих разговора. „Ја га чух много пута, вели г. Настас, где изговара ову турску пословицу: „*Бавурч вериф исан јуз, бирден олур ођуз*“, што значи: „*иовладиш ли Таурину, одмах постане животиња (во).*“

У народа тамошњег краја, обичај је, који и данас траје, да се на бадње вече у свакој кући направи сабља од врбова дрвета, коју припаше кутњи старешина, и јурећи на све стране по просторијама куће виче: „*где је Турчин да га исечем?*“ Наишавши на једнога од укућана, кога су остали сакрили, прикоље га тобож оном сабљом као жртву сутрашњем Божићу. Бели-Мехмед закраћивао је овај обичај, јемачно те да украти празноверицу, но да стане на пут омаловажавању Турака.

Морал народа узимао је у заштиту казнећи свакога који шири разврат, а нарочито ако се деси да то долази од онога коме је у

¹⁾ Имао је и рашта уздисати и жалити. У навешћу М. Блутна, који беше 20 год енгдески конзуро у Солуну, читамо ово: „Турчин 15-ог столења сасвим беше дружни, него што је Турчин из 19-ог. Он је био гибак и окретац, живео је у раду и слободном чистом ваздуху. Не беше оно седеће тутун пушеће страшно створење, као сада.“ (Хриш. у Тур. стр. 84.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

дужности да пази на образ и поштење својих сељана. У селу Р. Д. буде изабран за кмета неки В. З. тамошњи механџија и домородац. Оставши удов почне тумарати по селу, и зато га неки оптужи Б. Мехмеду. Једном, дошав у село, пошаље Б. Мехмед своју харбију те му кмет В. одмах дође, а он га дочека овим речима: „*Је ли ти кмете, шта оно вече говораше под овим дрветом са оном удовцом, а после шта радисте?*“ Дрхћући од стгаха проговори кмет: „*Опрости хаџија! Истина разговорисмо али ништа дље не беше међу нама. Само је штах: прстаје ли да пође за ме.*“ Бели Мехмед плану, и убеђујући га да лаже нареди те му ударе неколик батина говорећи: „*Ако ти је до женидбе, пошли кога да је потражи у њених старијих, а не да се ти сам са њом договраш! То је пезевенџук а не чиста работа! Кад тако радиш ти као кмет, чему се ваља подати од осталих сељана?*“ За тим му заповеди да се одмах сели у Ниш, што В. и учини.

(СВРШАХЕ СЕ)

Алекса С. Јовановић.

ПРАВИЛА

О
УДРУЖЕЊУ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

Чл. I

Јавни правозаступници у Србији састављају удружење, коме је смер:

1. да чува и уздиже морални углед правозаступничкога реда у Србији;
2. да бегује и усавршује правне науке и да заступа све интересе грађанско-правнога живота у крајевини Србији.

Чл. II.

Удружење остварује смер улозима редовних и ванредних чланова, а путем свога органа, својих књижевних радова и јавних предавања. Седиште је одбора, к ји управља удружењем, у Београду.

Чл. III.

Редовни члан удружења може бити сваки јавни правозаступник у Србији.

Ванредни члан удружења може бити сваки правник.

Редовни чланови плаћају годишњи улог од 40 динара, а ванредни 20 динара.

Сви чланови добијају бесплатно друштвени орган и друга друштвена издања.



У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
Б И Б Л И О Т Е К А

Ступање у чланство врши се писменом пријавом одбору, у којој се пристаје на све одредбе ових правила.

Чл. IV.

Удружењем управља одбор од девет чланова, изабраних из редовних чланова главним скупом, који се држи у Београду редовно сваке године у почетку судског одмора. Одбор бира себи председника, пословођу и благајника између изабраних одборника.

Сваке године иступа из одбора једна трећина чланова, и то који су по избору најстарији. Али они могу опет изабрани бити. Прве и друге године одређује се иступање коцком.

Ванредне скунове може одбор сазивати по потреби.

Круг рала појединих часника одборских и одборника, коступац у одбору и скупу, прописује пословник, који сам одбор израђује.

Чл. V.

У сваком округу друштвени одбор има по једног повереника, кога бира сам одбор између јавних правозаступника, а таме где таквих нема и између ванредних чланова.

Повереници су друштвени органи и заступају друштвене интересе по упутствима одборским.

Чл. VI.

Све одлуке у одбору или скупу доносе се апсолутном већином присутних редовних чланова.

Одлуке ће се објављивати путем друштвеног органа и других листова.

Чл. VII.

Сазив и дневни ред скупа објављује се на тридесет дана у напред у званичним новинама и друштвеном органу.

На скупу решавају онолико чланова, колико дођу.

Скуп бира три прегледача рачуна, који му поднесе извештај о рачунима и стању друштвеном на идућем скупу.

Чл. VIII.

Одбор се састаје по потреби, а на позив свога председника, кога у одсуству замењује најстарији члан одбора.

Чл. IX.

Друштво ће имати свој стручни орган, кога ће се уредништво поверити редовном члану друштва.

Одбор бира уредника и одређује хонорар њему и другим писцима, као и цену органу и другим издањима друштвеним.

Уредник одговара за све, што се уређивања и издавања друштвеног органа тиче.

Чл. X.

Одбору се ставља у дужност да у зимњим месецима (новембар—фебруар) приређује у Београду и у појединим варошима у унутрашњости Србије јавна предавања из предмета, који се односе на приватно-правна или јавно-правна питања.

За приређивање тих предавања у унутрашњости стара се одбор преко својих повереника.

Приход, који се од улазница на та предавања скупља, предаје се одмах одбору и служи поглавито као фонд за издавање друштвеног органа и других правничких радова.

Чл. XI.

Друштвена година подударе се са календарском годином. Месеци септембар, октобар, новембар и декембар 1886. године урачунавају се идућој календарској години.

Чл. XII.

Из чланства не може нико иступити у току године. Иступање јавља се писмено одбору.

Чл. XIII.

Све што претече преко годишњих друштвених издатака саставља резервни фонд овога удружења.

Чл. XIV.

За расправу сукоба или спорова, који би се у пословима удружења догодили, надлежан је избрани суд од три члана управног одбора, коцком изабраних.

Чл. XV.

Одлуке одборске допуњују правила, у колико за поједине случаје нема у њима наређења.

Такве одлуке дужан је сваки одбор изнети првом скупу ради допуне друштвених правила, који их за тим саопштава власти.

Чл. XVI

Удружење престаје кад скуп са три четвртине ($\frac{3}{4}$) гласова присутних чланова реши престанак друштва.

Скуп ће у исто време решити, шта ће бити са имовином друштвеном.

30. августа 1886.
у Београду.

ОДБОР

удружења јавних правозаступника.

Председник:
П. Татић
адвокат.

Пословођа:
Н. Капетановић
адвокат.

Благајник:
И. Миленковић
адвокат.

Ч Л А Н О В И :

Милан Ст. Марковић, Милугин Ј. Марковић, Ђорђе С. Ђорђевић, Мил. С. Мостић Никола П. Николић, Ђорђе А. Ненадовић, адвокати.

СРПСКО-ХРВАТСКА ПРАВНИЧКА КЊИЖЕВНОСТ
у 1886. години.

Ал. С. Јовановић. Историјски развитак српске задруге. I. Старо доба. Београд 1886. Штампарија напредне странке.

Ал. С. Јовановић. Логотети у цркви и држави српској. (Прилог чл. 35. 56. и 57. Душанова законика). Београд 1886. Штампарија напредне странке.

Закон о устројству министарства иностраних дела, дипломатских заступништва и консулата Србије у иностранству.

Закон о регалној такси на жигице.

Закон о ослобођењу вина и ракије од извозне царине.

Закон о трошарини на шпиритус.

Закон о регалној такси на петролеј.

Закон о укидању извозне царине на кукуруз.

Закон о изменама и допунама закона о порезу од 14-ог Јуна 1884 године.

Закон о јавним берзама.

Закон о изменама и допунама закона о уређењу глав. проев. савета.

Закон о изменама и допунама закона о устројству богословије.
Закон о изменама и допунама закона о уређењу више женске школе.

Закон о изменама и допунама закона о уређењу учитељске школе.

Закон о изменама и допунама закона о устројству гимназија.
Закон о изменама и допунама закона о прквеним властима православне вере.

Сви ови закони печатани су на листу, без означења године (1886) и печатње (краљ. срп. држав. штампарије у Београду.)

Ј. Ђ. Авакумовић. Присвојење нађених ствари. Написао — — Прештампано из „Права“. Београд 1886. Штампарија задруге штампарских раденика.

Мата Радосављевић. Еволуције српске задруге. Економна расправа. Први део. Ток економног развитка и постанак задруге. Београд 1886. краљ срп. држ. штампарија.

Мјесечник правничкога друштва у Загребу. Година XII. Уредјује и име одбора правничкога друштва *Др. Блаж Лорковић.* У Загребу 1886. *Власник и накладник правничко друштво у Загребу 12. Св.*

(Расправе у овој години : *Др. А. Бадај* : Доказ имобилијарнога стварнога права у парници граунтовним извадком. — *Др. Ј. Гласер* : Зајменити одношај међу казни и грађанском парницом. — *Др. Иво Малин* : *Actio Pauliana* надопуњак овршног права. — *Стев. Поповић* : *Jura quaesita* обзиром на §. 1372. гр. зак. и закон од 8. просинца 1877. — *Др. А. Егерсдорфер* : *Conditiones juris.* — Више успособљење управних чиновника. — *Др. С.* : Једна потреба. — *Др. Пешиловић* : Како се има поступати по прописих закона о маличном поступку, када странке попут сведока преслушане посве протасловно обистој околности изповједе? — О приговору заврнућа тужбе. — *Проф. Војновић* : О нужди новог издања грађ. законика. — *Л. М.* : Две три о року за дражбу некретнина. — *Проф. Војновић* : Расправа о задрузи у Француској. — поука за нас. — *Л. Матасовић* : Оврха на *fundus instructus.* — *Е. Гавез* : Ужива ли код раздиобе куповине, получене овршном продајом непокретнина, неукњижена тециварина првенство пред укњиженими тражбинами? — *И. Куглер* : Неприлике, које настају из несклада неких законских установа у разних законодавних подручијх аустро-угарске монархије. — *Др. В. Папаџава* : Окметству, с особитим обзиром на Далмацију. — *Ј. Ђ. Авакумовић* : Неколико питања о карактеристици крађе. — *Драг. Бецић* : Одбеглу жену присилити на повратак у кућу свога мужа зван је суд, а не црквена нити политичка област. — *Др. Иво Малин* : Студијум римскога права. — О достојанству судца. — *Т. Феменић* : Залагање и уживање некретнина.)

Миленико М. Жујовић : Поглед на међународно приватно право од *Ф. Лорана*, професора на универзитету у Гану. Превео — — секретар министарства унутрашњих дела. Чист приход намењен је друштву „Св. Саве“. Београд 1886. у краљ срп. држ. штампарији.

Народни уџутник у грађанским, меничним и стечајним стварима. Ручна књига за свакога ко има посла код судова и власти у краљевини Србији. Београд (1886) Накладом књижаре В. Валожича.

Др. *Никодим Милић*: О каноничним зборницима православне цркве. Написао — архимандрит. У Новом Саду 1886. штампарија А. Пајевића.

Обћинар: Тједник за управу и јавну сигурност. Уредник др. Милорад витез Цицулић. Једанпут недељно.

Обртни закон (zak. član. XVII: 1884 zajedn. hrvatskog-ugar. sabora) sa prov. dbeñi i naknadni naredbami, uredio i kratkim opazkama providio Ivan Žigrović Pretzčki kr. podž. perovodja. Sa sist. i alfab. kazalom Zagreb 1886. L. Hartmann.

Основни закон краљевско српске академије (На листу без означавања године (1886) и печатње (краљ. срп. држ. штампарија у Београду).

П. *Ј. Савић*: Теорија судских доказа у кривичним делима. Израдио — секретар министарства правде. У Београду 1886. краљ. срп. држ. штампарија.

Право, лист за правне науке и правосуђе. Друга година. Власник и уредник Ст. Максимовић адвокат у Пожаревцу. Излази једанпут месечно на два штампана табака; 9 свезака са 26 табака (стр. 413.) Београд 1886. штампарија напредне странке.

(Расправе у овој години: *Ј. Ђ. Авакумовић*: Присвојење нађењих ствари. — *Н. Капетановић*: Зашто је ограничена сведочба као доказ у приватно правним тражбинама. — *К. Д Јездић*: За стављање под суд довољан је само један основ подозрења. — *Свет. Ј. Станојевић*: То исто. — *Ђор. Ж. Ђорђевић*: О удатој жени трговкињи (из трговачког права). — *Р*: Доказ по околностима у казненом судском поступку. — Социјални положај браниоца. — *Др. Т. Недељковић*: Политика као знањст. — *М. Р. В*: Основ и начело казненог права. — *М. М. Ж*: Одлука међунар. конгреса за казнене заводе. — О смртној казни. — *Н. Зибер*: Упоредно изучавање првобитног права. — *Јеринг*: Појам права. — *Стојан Новаковић*: Служба логотета (или великог логотета) у старој српској држави. Прилог к тумачењу Душановог законика. — *Р*: О кажњењу двобоја. — *Мил. Р. Веснић*. Интерес на позајмљени капитал. — О достојанству судца. — *Ј. Ђ. Авакумовић*: Неколико питања о карактеристици крађе. — *Др. М. В. Васић*: Односи казненог права и криминалне социологије.) —

Протоколи народне скупштине држане у Нишу 1886. Сенографске белешке. Београд 1886. краљ. срп. државна печатња.

Ст. Новаковић: Служба логотета (или великог логотета) у старој српској држави. Прилог к тумачењу Душановог закона. (На по се штампано из „Право“). Београд 1886. Штампарија напредне странке.

Др. Fr. Vrbanić: Мјенбени закон. Тумаџ zak. čl. XXVII. 1876. zajedničkoga hrvatsk - ugarskoga sabora uz obzir na njemački мјенбени ред и мјенбено право осталих еурпских држава. разтумаџио — — kr. јавни ред. професор на хрватском свеучилишту у Загребу. — Загреб 1886. L. Hartmann.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

„Бранич,“ једини српски орган за правне и државне науке, излазиће 1. и 16. сваког месеца, поједини бројеви на два табака најмање.

Редовни и ванредни чланови удружења добијају лист *беслатно*, као и сва друга књижевна издања друштвена.

За нечланове цене су листу:

У Србији:

Годишње	20 динара
За 4 месеца (Јануар-Април; Мај-Август; Септембар-Децембар)	7 динара

Ван Србије:

Годишње	24 дин. у злату или 12 фор. ау. вр.
Полугодишње 12 " " " " 6 " " "	

Претплата шаље се благајнику дружинског одбора г. Петру Миленковићу адв. у Београду, а може се положити и код друштвених повереника у унутрашњости Србије. Осим тога све поштанске уграве у Србији и ван Србије примају претплату. Најкорисније је претплатити се кад поште, јер у том случају јемчи пошта за лист.

Ко скупи осам годишњих претплатника, добија лист беслатно.

Лист неће се дати никоме на вересију.

Умољавамо све друштвене поверенике, колеге, пријатеље правне науке и српске књижевности, да се заузму око приквипања претплатника, те да се тиме обезбеди опстанак јединоме српском правничкоме органу.

Београд 31. Децембра 1886.

О Д Б О Р

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

ВЛАСНИК:

Удружење јавних правозаступн. у Србији.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Милан Ст. Марковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК.

Штампарија Задруге штампарских раденика. (Добрачина ул. бр. 18) Београд.